

MÜZECİLİK ve KORUMA POLİTİKALARINDA ÖNEMLİ BİR SAFHA: “ATATÜRK’ÜN KONYA’DAN ÇEKTİĞİ TELGRAF” ve ÖTESİ¹

A Significant Milestone in Turkey’s Museology and Conservation Policies: Ataturk’s Telegram From Konya and Beyond

Anılcan SIÇRAYIK²

Özet

20. yüzyılın başlarında Türkiye’de müzecilik ve mimari koruma sahasında yapılan çalışmalar henüz emekleme safhasında olup, genellikle sınırlı sayıda ki müzeciler tarafından yürütülmüştür. Dönem müzecilerinin ifadesi ile bu zor şartlar altında “mesaide şevk ve enerji uyandıran” önemli bir etken de ilmi çalışmalara Cumhurbaşkanlığı düzeyinde gösterilen ilgidir. Türkiye Cumhuriyeti’nin banisi Gazi Mustafa Kemal Atatürk bir taraftan okuma ve araştırma faaliyetleri ile Türk sanatına dair teorik bilgileri takip ederken bir taraftan da yurt gezileri sırasında Türk sanatı araştırmalarının kaynağını teşkil eden eski eserleri, müzeleri ve kazıları da ziyaret etmiştir. Bu ziyaretlerden belki de en önemlisi 1931 yılında Konya Müzesi’ne gerçekleştirdiği ziyarettir. Konya Müzesi’nin müdürü Yusuf Akyurt, Gazi’nin eski eserlere olan ilgisi karşısında bu ziyareti önemli bir fırsata çevirerek kendi müzesi ve harap durumda bulunan Konya’daki eski eserlerin mahiyeti hakkında bilgi vermiş ve yardım istemiştir. Bu müze gezisi Atatürk’ün üzerinde Türk sanatı açısından önemli bir etki bırakmış, bu ziyaretin ardından Türk Tarih Kurumu’nun kurulması, Milli Müdafaa Vekâleti tarafından askerî işgal altında bulunan eski eserlerin tahliyesi, harap durumda bulunan eski eserlerin restore ettirilmesi için bir üst komisyon kurulması gibi önemli sonuçlar ortaya çıkmıştır. Tam bu noktada 22 Mart 1931’de Cumhurbaşkanlığından Başvekâlete iletilen bir bilgi notu, 1933 yılından günümüze kadar tüm literatürde yanlış bir tasnifle ve tarihi de karıştırılarak “Atatürk’ün Konya’dan Çektiği Telgraf” olarak yayımlanmıştır. Bu makalede Atatürk’ün Konya Müzesi’ni ziyareti, Müze Müdürü Yusuf Akyurt ile ilişkisi, zikredilen “sözde telgraf” üzerine yapılan yeni tespitler ile Atatürk’ün ziyareti sonrasında Konya Müzesi ve Kon-

¹ Bu makaleyi kısa süreli de olsa beraber çalışma imkânı yakaladığım, üzerimde çok emeği bulunan ve “iyi bir Konyalı” olan rahmetli Prof. Dr. Mustafa Sabri Küçükbaşçı hocama ithaf ediyorum, ruhu şad olsun.

² Dr., Müze Araştırmacısı, Kültür ve Turizm Bakanlığı, sicrayik@gmail.com (ORCID ID: 0000-0002-8922-200X)

ya'daki eski eserlerin durumu hakkında Çankaya ve Yusuf Bey arasındaki yazışmalar ve bilgi talepleri ele alınacaktır. Cumhuriyetin ilk yıllarındaki müzecilik ve koruma faaliyetlerinin tespit edilmesine önemli katkılar sağlayacak olan bu araştırmanın temel kaynaklarını Cumhurbaşkanlığı Arşivi'nden temin edilen ve tamamı ilk kez yayımlanan belgeler ile dönemin günlük gazeteleri ve araştırma eserleri oluşturmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Atatürk, Müzecilik, Koruma, Konya Müzesi, Yusuf Akyurt

Abstract

In the early 20th century, work in the field of museology and architectural conservation in Turkey was still in its infancy and was generally carried out by a limited number of museologists. In these difficult years, an important factor that “aroused excitement and energy during the work”, in the words of museologists, was the interest shown in scientific studies at the presidential level. While the founder of the Republic of Turkey, Gazi Mustafa Kemal Atatürk followed the theoretical knowledge on Turkish art through reading and research activities, he also visited antiquities, museums and excavations, which constitute the source of Turkish art research, during his travels abroad. Perhaps the most important of these visits was his visit to the Konya Museum in 1931. Yusuf Akyurt, who was the director of the Konya Museum at the time, turned this visit into an important opportunity in the face of Gazi's interest in ancient artefacts and gave information about his own museum and the characteristics of the ancient artefacts in Konya, which was in ruins, and asked for help. This museum visit left an important impression on Atatürk in terms of Turkish art. Following this visit, important results such as the establishment of the Turkish Historical Society, the evacuation of antiquities under military occupation by the Ministry of National Defence, and the establishment of an upper commission for the restoration of dilapidated antiquities emerged. At this point, an information note sent from the Presidency of the Republic to the Prime Ministry on 22 March 1931 was published as “Atatürk's Telegram from Konya” with a wrong classification and date mixed in all the literature from 1933 to the present day. In this article, Atatürk's visit to the Konya Museum, his relationship with Museum Director Yusuf Akyurt, new findings on the so-called telegram, and the correspondence and information requests between Çankaya and Yusuf Bey about the situation of the Konya Museum and the antiquities in Konya after Atatürk's visit will be discussed. The main sources of this research, which will make important contributions to the determination of museology and conservation activities in the early years of the Republic, are the documents obtained from the Presidential Archives and published for the first time, as well as the daily newspapers and research works of the period.

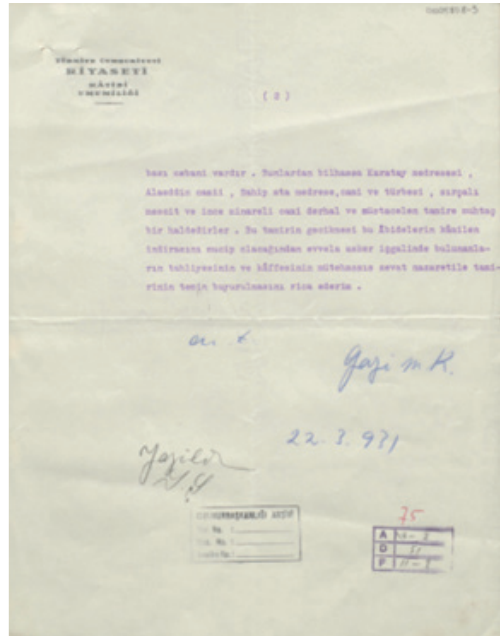
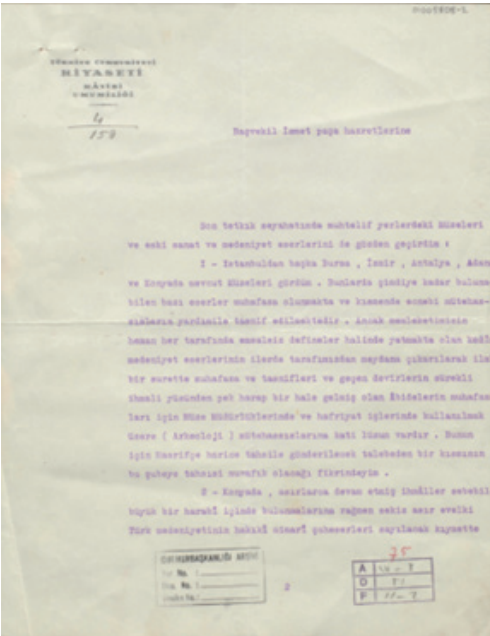
Keywords: Atatürk, Museology, Conservation, Konya Museum, Yusuf Akyurt

Giriş

20. yüzyılın başlarında Türkiye’de taşınabilir tarihî objeler ile eski mimarî mirası koruma ve sergileme sahasında yapılan çalışmalar henüz emekleme safhasında olup, genellikle eski eserler üzerine eğitimi olmayan sınırlı sayıdaki müzeciler tarafından yürütülmüştür. Devrin Topkapı Sarayı Müzesi Müdürü Tahsin Öz’ün ifadesi ile bu emektar müzecilerin üzerinde “mesaide şevk ve enerji uyandıran” önemli bir etken de ilmî çalışmalara Cumhurbaşkanlığı düzeyinde gösterilen alâkadır (T. Öz 1956: 592). Türkiye Cumhuriyeti’nin banisi Gazi Mustafa Kemal Atatürk, bir taraftan okuma ve araştırma faaliyetleri ile Türk sanatına dair teorik bilgileri takip ederken bir taraftan da yurt gezileri sırasında Türk sanatı araştırmalarının kaynağını teşkil eden eski eserleri, müzeleri ve kazıları da ziyaret etmiştir. 1931 yılında İstanbul, Bursa, İzmir, Balıkesir, Antalya, Adana ve Konya’ya gerçekleştirdiği gezilerde müzelere ve eski eserlere yaptığı ziyaretler, Atatürk’ün üzerinde Türk sanatı açısından önemli bir etki bırakmış olmalıdır. Nitekim bu ziyaretlerin hemen ardından Türk Tarih Kurumu’nun kurulması, Türk arkeologların yetiştirilmesi için yurt dışına yükseköğrenime öğrenciler gönderilmesi, Milli Müdafaa Vekâleti tarafından askerî işgal altında bulunan eski eserlerin tahliyesi ve harap durumda bulunan tarihi eserlerin restore ettirilmesi için bir üst komisyonun kurulması gibi önemli pek çok karar alınmıştır (A. Sıçrayık ve N. Türkmen 2023).

Atatürk’ün yukarıda sayılan gezileri içerisinde belki de en önemlisi 18 Şubat-1 Mart 1931 tarihleri arasında gerçekleştirdiği Konya ziyaretidir. Dönem şartları içerisinde Türk sanatı sahasında yüksek ihtisas sahibi olmasının yanında aşağıda detaylıca inceleneceği üzere “iyi bir idareci” olan Konya Müzesi’nin müdürü Mehmet Yusuf Akyurt, Gazi’nin eski eserlere olan ilgisi karşısında bu ziyareti önemli bir fırsata çevirmiş, kendi müzesi ve şehirdeki askerî işgal altında bulunan harap durumdaki Selçuklu mimari eserlerinin kurtarılması için Cumhurbaşkanından yardım istemiştir. Mezkûr talep ve Atatürk’ün Konya ziyareti, müzelerdeki kıymetli eserlerin tasnif ve muhafaza faaliyetlerinin yetersiz kalarak tahsisat sorunu yaşandığının ve mimarî mirasın son derece harap bir halde restore edilmeyi beklediğinin Cumhurbaşkanlığı mertebesinde tespit edilmesi ile eski eserler konusunda Ankara’nın bir takım yeni adımlar atmasına yol açmıştır. Bu adımlardan en çok bilineni Atatürk tarafından İsmet Paşa’ya çekildiği düşünülen ve koruma politikalarımızda önemli bir merhale olarak sıklıkla zikredilen bir telgraftır. Anılan belge 1933 yılından günümüze kadar birçok araştırmacı tarafından pek çok kez yayımlanmasına rağmen genellikle öncesi ve sonrası ele alınmadan ve ciddi bir değerlendirmeye tabi tutulmadan tek başına sunulmuştur. Üstelik bu belge, ne yazık ki tüm literatürde yanlış bir tasnifle, tarihi karıştırılarak ve zaman zaman da kelime ekleme ile çıkarmaları yapılarak, defaatle “Atatürk’ün Konya’dan Çektiği Telgraf” olarak yayımlanmıştır. Makalemizin başlığındaki ifade ile belgenin “ötesine” geçmeden evvel, öncelikle bu giriş bölümünde “sözde telgrafın” diplomatika ve muhteviyat olarak incelenmesi yerinde olacaktır.

Gazi, 1931 yılı başında müzelere ve özellikle Konya'ya yaptığı seyahatlerin ardından Ankara'ya döndüğünde ilk olarak ziyaretlerde gördüğü olumsuz durumu ve alınacak tedbirler ile ilgili talimatlarını Çankaya'da Cumhurbaşkanlığı Genel Sekreterliğine yazdırmıştır (CBA³, 590121, 22 Mart 1931). (Belge 1). Muhtemelen sayfa düzeni beğenilmeyen bu iki sayfalık yazı, sonradan tek sayfaya düşürülmüş, Atatürk'ün imzalamasının ardından da Başbakanlığa 22 Mart 1931'de bir bilgi notu yazısı (tezkere) olarak gönderilmiştir. (BCA⁴, 30-10-0/213-445-12, 22 Mart 1931). (Belge 2). Bu tezkerenin metni ilk olarak 1933 yılında Halil Ethem [Eldem] tarafından hazırlandığı bilinen ve devlet tarafından basılan Tarihi Abide ve Eserlerimizi Korumağa Mecburuz kitabının girişinde yanlış bir tasnif ile "22 Mart 1931 tarihinde Reisicumhur Hazretlerinin... İsmet Paşa'ya Konya'dan çekmiş olduğu telyazısı" olarak, görüntüsü verilmeden yayımlanmıştır. (1933: 1). Ancak zikredilen tarihte Atatürk, Konya'da değil Ankara'dadır. (Milliyet, 23.03.1931). Ayrıca belgenin Atatürk tarafından imzalanıp kayda giren nüshasında üst sağ köşesine yine Atatürk'ün el yazısı ile "Ankara" ibaresi yazılmıştır.

Belge 1. Cumhurbaşkanlığı Genel Sekreterliği tarafından Atatürk'ün talimatlarını Başvekâlete iletmek için yazılmış yazı (tezkere) taslağı. (CBA, 590121, 22 Mart 1931).

³ Cumhurbaşkanlığı Arşivi.

⁴ Devlet Arşivi Başkanlığı Cumhuriyet Arşivi.

başlıklı yazıda da kullanılan sözde telgraf -muhtemelen kitaptan alındığı içine aynı sansürlü şekli ile yayımlanmıştır. (Milliyet, 18.09.1933).

Aradan geçen 15 yılın ardından Nurettin Can'ın derlediği ve 1948 yılında Milli Eğitim Bakanlığı tarafından basılan *Eski Eserler ve Müzeler İle İlgili Kanun Nizamname ve Emirler* kitabında bir kez daha görüntüsü verilmeden yayımlanan belgede, “telgraf” ifadesi bulunmamakta ve metinde herhangi bir tahrifat yer almamaktadır. Ancak bu yayında da -muhtemelen bir baskı hatası olmak üzere- belgenin tarihi 22 Mart 1933 olarak değiştirilmiştir. (1948: 84). Mehmet Önder'in 1966 yılında *Halkevleri Dergisi*'nde yayımladığı “Atatürk ve Müzeler” isimli makalesinde tekrar yayımlanan belge yine “telgraf” olarak tasnif edilmiş ve bu defa başına “acele ve önemlidir” ibaresi eklenmiştir. Metin içerisinde kelime eksiltme manasında ise Atatürk'ün metninde “mimari şaheserleri” ifadesindeki “mimari” kelimesi ile “İnce Minareli Cami” ifadesindeki “cami” ibaresi düşürülmüştür.⁶

Yine aynı yayında telgrafın tarihi yepyeni bir tarihlendirme ile 20 Şubat 1931 olarak verilmiştir. (1966: 13). “Konya'dan çekilen sözde telgraf” ne yazık ki Atatürk Araştırma Merkezi tarafından yayımlanan *Atatürk'ün Tamim, Telgraf ve Beyannameleri IV* kitabına da Mehmet Önder'in 1966 yılında basılan bu makalesi kaynak alınarak konulmuştur. (2006: 603). Mezkûr kitap, Atatürk'ün iletişimini takip etmek için en ciddi yayın olarak bilindiğinden sonraki yayınlarda en çok atıf yapılan kaynaklardan biri olmuş, dolayısıyla yanlış bilginin yayılmasına kaynaklık etmiştir.

Bu yayından 20 yıl sonra Mehmet Önder, 1986 yılında Atatürk Araştırma Merkezi tarafından yayınlanan *Atatürk Konya'da* kitabında sözde telgrafi yine aynı ekleme ve çıkarmalar ile yayımlarken bu defa bir tarih vermemektedir. (1986: 59). Yine Önder, 1989 yılında *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*'nde yayımladığı “Atatürk ve Müzeler” makalesinde ise vesikanın tarihini 19 Şubat 1931'e çekmiştir. Bu makalede, telgraf olduğu iddia edilen belgeye 1966 yılında yaptığı “acele ve önemlidir” eklemesini “acele ve mühimdir” ifadesine dönüştürmüş, başına -belki de telgraf hükmü kazanabilmesi için- “Başvekâlete” ibaresi eklemiştir. Makalede *Atatürk Konya'da* kitabında çıkartılan kelimeler korunmakla birlikte bu sefer “eski sanat ve medeniyet eserlerini” ifadesindeki “sanat” ibaresi de düşürülmüş ve ayrıca arkeoloji tahsiline gönderilecek “talebeden” ifadesi ise “talep eden” ile değiştirilmiştir. (1989a: 70) Mehmet Önder'in aynı yılda (1989) yine Atatürk Araştırma Merkezi tarafından yayımlanan *Atatürk Konya'da* kitabının ikinci baskısında verdiği tarih ise 21 Şubat 1931'dir. Bu yayında kitabın ilk baskısında metne yapılan eklemeler ve çıkarmalar korunurken metnin başına bu sefer “-Başvekil İsmet Paşa Hazretlerine Konya” ibaresi eklenmiştir. (1989b: 107-108).

Yukarıda detaylıca analiz edildiği üzere Cumhuriyetin ilk yıllarındaki

⁶ Bu müdahalenin sebebi İnce Minareli'nin etrafında yapılan yıkımlar ile külliye vasfını kaybederek zaman içerisinde medrese olarak anılmasından kaynaklı olmalıdır.

koruma politikalarımızı şekillendiren Atatürk’ün talimatlarını havi bu tezkere-sinin 1990’lı yıllarda Devlet Arşivleri’nin Cumhuriyet kısmının araştırmacılara açılmasına kadar beş farklı yayında beş farklı tarihle yayımlanması sonraki ya-yınlarda tam bir karmaşaya yol açmıştır.⁷ Bu makalede Atatürk’ün Konya Mü-zesi’ni ziyareti, Müze Müdürü Yusuf Akyurt ile ilişkisi, zikredilen tezkerenin öncesi ve sonrası, Atatürk’ün ziyaretinin devamında Konya Müzesi ve Kon-ya’daki eski eserlerin durumu hakkında Yusuf Beyin koruma çabası ile hükü-metle yaptığı yazışmalar yapılan yeni tespitlerle ele alınacaktır. Cumhuriyetin ilk yıllarındaki müzecilik ve mimarî koruma faaliyetlerinin tespit edilmesine önemli katkılar sağlayacak olan bu araştırmanın temel kaynaklarını Cumhur-başkanlığı Arşivi’nden temin edilen ve ilk kez yayımlanan belgeler ile dönemin günlük gazeteleri ve araştırma eserleri oluşturmaktadır.

Fotoğraf 1. Mısır Sanayi Mektebi son sınıfı öğrencisi M. Yusuf Akyurt 1894 yılında yaptığı ve ABD Şikago’da açılan sergide altın madalya kazanan mobilya tasarımı önünde. (E. Erol 2010: 53).

2. “İyi Bir İdareci” Yusuf Akyurt (1877-1954)⁸

Esasında aile kökeni Aksaray’a dayanan Mehmet Yusuf Akyurt 1877 yı-lında Halep’te doğmuş, ilköğrenimini Halep Mekteb-i İbtidaisi’nde tamamlar-

⁷ Esasında matbaa yahut bilgi hatasından kaynaklandığı düşünülen bu tarih hatasına pek de şaşırılmamak gerekir. Keza belgenin kaleme alındığı yıl içerisinde, ilgi olarak tutulan resmi yazılarda bile tarihin yanlış yazıldığı görülmektedir. Örneğin 30 Temmuz 1931’de Başvekâlet tarafından Maarif ve Dâhiliye Vekâletlerine yazılan yazılarda da belgenin tarihi yanlış bir biçimde 25 Mart 1931 olarak gösterilmiştir. (BCA, 30-10-0-0/213-445-18-20, 30.07.1931).

⁸ Yusuf Akyurt hakkında bugüne kadar en kapsamlı çalışma halefi, Erdoğan Erol tarafından yapılmıştır. Bk. (E. Erol 2010).

dıktan sonra iki sene askeri ortaokula devam etmiştir. 1889 yılında tarihçi Ahmet Cevdet Paşa ile bir tanışıklığı olmuş, paşanın yardımı ve küçüklüğünden beri var olan tersim yeteneği sayesinde İstanbul'da Sanayi Mektebi'ne kaydolmuştur. (G.S. Kaya ve A. Fazlıoğlu 2004: 58). Mektebe devam ederken o yıllarda İslam sanatında yeniden popüler olan arabesk üslupta mobilya ustalığında yetişmek için 1891'de Mısır Sanayi Mektebi'ne gönderilmiştir. Burada öğrenimine devam ederken Ahmet Muhtar Paşa'nın desteğini görmüş, Mısır'ın güneyine inerek Sudan ve Nil vadisindeki İslam ve İslam öncesi eserleri inceleme fırsatı yakalamıştır. Yine Ahmet Muhtar Paşa tarafından Endülüs Araplarının sanat eserlerini yerinde tetkik etmek üzere İspanya'ya gönderilmiştir. Yusuf Bey tüm bu araştırma faaliyetleri sırasında Süryanice ve hiyeroglif okumayı öğrendiği gibi İslam sanatları sahasında özellikle kufi hat ve Arap işi mobilya başta olmak üzere pek çok sahada tasarım açısından da kendini geliştirmiştir. (E. Erol 2010: 13). (Fotoğraf 1).

1894 yılında Mısır'dan döndükten sonra İstanbul Sanayi Mektebi'nde Arap mimari tarzı ve resim öğretmenliği yapmak üzere tayin edilmiş bu yıllarda pek çok sergi ve tersim yarışmasına katılarak madalyalar kazanmıştır. (G.S. Kaya ve A. Fazlıoğlu 2004: 59). 1917'de Darüleytam Sanayi Mektebi muallimliğine tayin olan Yusuf Bey, Cumhuriyetin ilanının ardından bu makamda daha da yükselerek Maarif Vekâlet'inde Öksüz Yurtları Sanayi Şubesi Müdürlüğü vazifesine atanmıştır. Bu görev için bir süre Ankara'ya geçmiş, 1925 yılında tekke ve türbelerin kapatılması kararının ardından ilk müzecilik deneyimini Hacı Bektaş Dergâhından toplanılan eserlerin tasnifinde başarı ile tamamlamıştır. Bu başarının ardından Türk sanatı tarihi açısından erken tarihli eserlerin yer aldığı Konya Mevlana Dergâhını müzeye tahvil etmek için 12 Eylül 1926'da Bakanlar Kurulu kararı ve Atatürk'ün imzası ile Konya Müzesi Müdürlüğü'ne tayin olunmuştur. (E. Erol 2010: 15-16).

Eğitimi ve muallimliği sırasında kendisini Türk ve İslam sanatı sahasında devrine göre iyi yetiştirdiği anlaşılan Yusuf Akyurt, kurucu müdür olarak atandığı Konya Asar-ı Atika Müzesi'nde de "iyi bir idareci" olmuş, müzeyi adeta yoktan var etmiştir.⁹ Konya Mevlana Dergâhından teslim aldığı Mevlevi kültürüne ait eserlerin sayımını gerçekleştirmiş, sanat tarihi bilgisi ile eserlerin niteliklerini de tespit ederek müzenin ilk envanter defterini hazırlamıştır. Akabinde havasızlıktan ve vaktiyle özen gösterilmemesinden ötürü bozulmaya yüz tutmuş olan, asırlara dayanan eşyayı temizleyerek basit onarımını gerçekleştirmiş, sergilenebilir hale getirmiştir. Sanayi Mektebi hocalığından gelen yeteneği ile yapı içerisinde de imkanlar dahilinde restorasyon ve konservasyon çalışmaları yapan Yusuf Bey¹⁰, tekstil, kitap sanatları, maden, ahşap ve taş eserler gibi Türk sanatının çeşitli kısımlarını

⁹ Konya Mevlevi Dergâhı'nın bir müzeye dönüştürülme süreci ile ilgili ayrıntılı bilgi için bk. (H. Karaduman 2005).

¹⁰ Konya Asar-ı Atika Müzesi'nin kitabesini de kufi hat ile Yusuf Bey yazmıştır

gösterebilecek bir teşhir-tanzim düzeni oluşturarak eserlere uygun vitrinler yaptırmış ve müze yaklaşık 6 ay içerisinde açılabilir hale gelmiştir. (H. Karaduman 2005: 143).

2 Mart 1927 günü açılan Konya Asar-ı Atika Müzesi, açılışından itibaren öylesine ilgi çekmiştir ki ilk 17 gün içerisinde 22.745 kişi ziyaret etmiştir. 1927 yılında Konya merkeze bağlı nüfusun yaklaşık 103.000 civarında olduğu dikkate alınırsa (TCBİUM 1929: 12) ziyaretçi sayısının ne kadar yüksek olduğu daha iyi anlaşılabilir. Keza bu yoğun ilginin akabinde ziyaretçi sayısının düşmesi için giriş ücreti 2 liraya çıkartılmıştır. (E. Erol 2010: 24). Müzeye ilgi sadece halk ile sınırlı kalmamış Fevzi Çakmak’tan Refik Koraltan’a, Friedrich Sarre’den Paul Wittek’e kadar pek çok siyasetçi ve ilim adamı bu süreçte müzeyi ziyaret ederek şeref defterine takdirlerini yazmıştır. (E. Erol 2010: 22-23). Müdür Yusuf Akyurt’un bu kadar kısa sürede pek çok iş yapabilmesindeki önemli faktörlerden biri de dergâh müntesiplerini, tekkeler kapatılınca dışlamaması ve tıpkı Topkapı Sarayı’nda aynı makamda olan Tahsin Öz’ün eski saray memurlarına yaptığı gibi Cumhuriyet idaresi altında müzede bekçi kadrosunda dahi olsa çalışma imkânı vererek onlardan istifade etmesidir. Mevlevî kültüründe yetişmiş olan Ankaravî Mehmet Arısoy “dede” başta olmak üzere pek çok Mevlevî müntesibi bu dönemde Yusuf Akyurt’a yardımcı olmuşlardır. (E. Erol 2002: 81). (Fotoğraf 2). Bu durum 1929 Mayıs ayı sonunda müzeyi teftiş eden dönemin Maarif Müfettişi Aziz Ogan’ın da ilgisini çekmiş, Vekâlete yazdığı raporunda müzeyi intizam, müzecilik ve mali hesap açısından son derece başarılı bulurken müstahdemlerin vaziyetine şu sözlerle dikkat çekmiştir:

“Ziyaretçileri çok olan bu müessesedeki hademeler, resmi üniformadan mahrumdur. Çenber sakallı başlarındaki dövme keçeden sikkevarî şapkaları, pantolon yerine şalvar veya dizlik giyen ve ayaklarında galoşlarıyla mefsuh tekkenin mütekait dervişlerini andıran bu hademelere, Müze idaresinin alâmetifarikalı birer kat elbise yapması ve sakallarını da tıraş ettirmesi lazımdır ve müze idaresi bu hususu derhal yapmalıdır.” (OGNIZM0300201¹¹, 05.06.1929).

¹¹ Boğaziçi Üniversitesi Arşiv ve Dokümantasyon Merkezi Dijital Arşivi-Aziz Ogan Koleksiyonu.

Fotoğraf 2. Konya Asar-ı Atika Müzesi kapısı önünde müze görevlileri bir arada. Oturanlar: sağ başta Müze Müdürü Yusuf Akyurt, ortada Kütüphane Muhafızı Mustafa Bey, solda Müze Bekçisi, arkada ayakta sağ başta Ankaravî Mehmet Arısoy “Dede” ortada kütüphane memurları en solda Veli Sabri Uyar. (H. Karpuz 1996: 115).

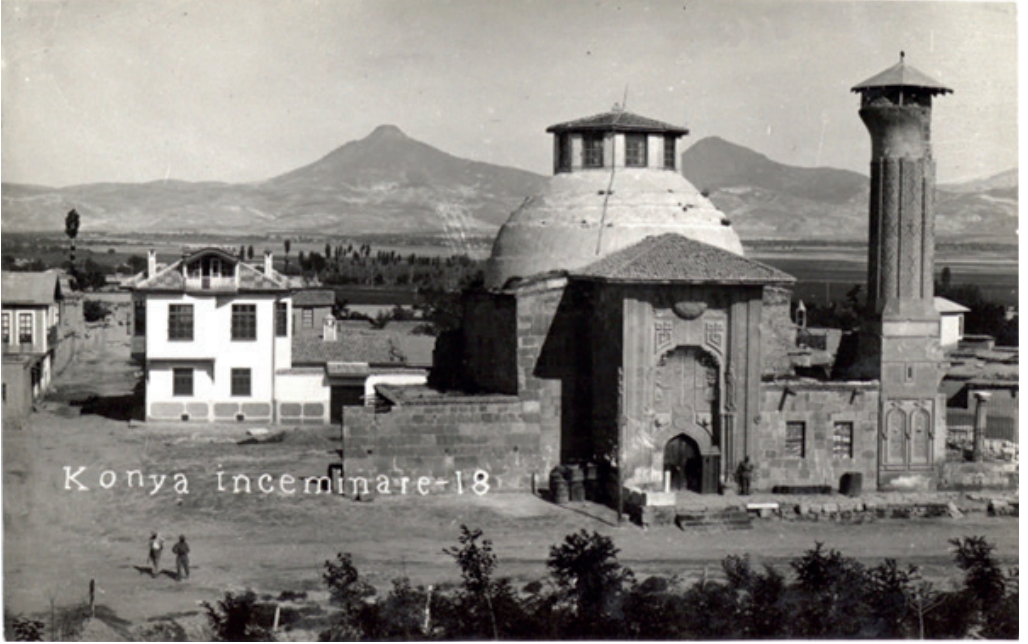
Yusuf Bey’in müzecilik faaliyetlerinin yanında ilgilendiği bir başka konu da müze olan Mevlevi dergâhına ait binalar ile şehirdeki diğer eski eserlerin restorasyon ve korunmalarını sağlamaktır.¹²

Müze açılmadan önce yapı tamir işlerinde ancak 6 ay kadar çalışabilen Yusuf Bey bu kadar kısa bir zaman diliminde esaslı bir onarım yapamamış, hasar olan yerlerde küçük tadilatlar yapabilmıştır. Şüphesiz aklında olan kapsamlı restorasyon faaliyeti için ciddi bir bütçe ihtiyacının farkında olan Yusuf Bey’in en önemli hedefi, -muhtemelen eski dergah müntesiplerinden öğrendiği bilgi ile- en eski zamanlardan itibaren Mevlevi dergâhına vakıf olarak bağışlanan akarları tespit ederek tekkelerin kapatılmasının ardından Vakıflar İdaresi üzerinden genel bütçeye aktarılan bu gelirlerin yeniden müze idaresine tahsis edilmesini sağlamaktır. Bunun için ilk hamleyi 1927 yılında yaparak Başvekil İsmet Paşa ve kültür meseleleri ile yakından ilgilenen Milletvekili Hamdullah Suphi’ye başvurmuş, tespit ettiği vakıf gelirlerinden genel bütçeye aktarılan ödeneğin kesilerek müzeye ve Konya’daki eski eserlerin tamiri için tahsis edilmesini istemiştir. Bu teşebbüs kısmen başarılı olmuş Vakıflar İdaresi’nden iki defaya

¹² Bir örnek olarak Müzenin bahçesinde kalan eski mezarlık için gösterdiği hassasiyet için bk. (E. Erol 2002).

mahsus olmak üzere bir miktar ödenek bu işler için tahsis edilmiştir. (E. Erol 2010: 26).

19. yüzyılda Evkaf-ı Hümayûn Nezareti’nin kurulması ile vakıflar ekonomik özgürlüklerini kaybetmiş, gelir ve gider kalemleri merkezi bütçe tarafından yönetilmiş, bu uygulama sonucunda yeterince ilgi göremeyen vakıf eserler harap ve bakımsız bir hale gelmiştir. Vakıflara bağlı tarihi eser statüsündeki hayır eserlerinin Osmanlı döneminden itibaren yaşadığı en önemli problem, asli vazifesinden çıkartılarak başka maksatlarla kiraya verilmesi yahut satılmasıdır. (A. Sıçrayık 2019: 221). Yusuf Akyurt’un eski eserler üzerine bu kadar hassasiyet gösterdiği bir dönemde memleketteki eski eserlerin önemli bir kısmının mülk sahibi olan Vakıfların pek çok konudan bihaber ve ilgisiz olması da zikredilmesi gereken bir durumdur. Duruma Konya’daki eserler üzerinden bir örnek vermek gerekirse aşağıda detaylıca inceleneceği üzere Vakıflar İdaresi, mülkiyet sahibi olduğu yapılar ile ilgili Başbakanlıktan gelen yazılara çok geç cevap verdiği gibi cevabî yazılarda yanlış bilgiler de paylaşmıştır. Örneğin, askeriye işgali altında bulunan eserlerin tahliye edilmesi konusunda; yapıların teslim alınıp alınmadığına dair Başvekâlet tarafından sorulan soruya günler sonra cevap vermiş, verdiği cevabında Karatay Medresesi için yapının kendilerince değil Konya Valiliğine bağlı olan İdare-i Hususiye (İl Özel İdaresi) tarafından teslim alınması gerektiğini söylemiştir. (BCA, 30-10-0-0/213-445-26, 12.05.1931). Hâlbuki yapı 1920’li yıllardan itibaren Konya Müzesinin kullanımında olup askeriye işgali söz konusu değildir. Böylelikle Vakıflar İdaresinin vakıf eserlerinin durumunu dahi düzgün takip edemediği anlaşılmaktadır.

Fotoğraf 3. Askerî kullanımda bulunan Konya İnce Minareli Medrese ve çevresindeki yapılaşma. 1920’li yıllar. (*Salt Araştırma Arşivi, AHKONAL001005*).

Vakıfların bu ilgisizliğine karşı Yusuf Akyurt’un şehirdeki eski eserlere sahip çıkma teşebbüslerine sadece bir örnek olarak İnce Minareli Medrese’nin 1929 yılında yaşadığı bir hadise örnek olarak verilebilir. 1929 yılı yaz aylarında İnce Minareli Medrese civarında oturan Konya Belediye Meclisi üyesi Turitzade Şükrü Bey, Alâeddin Tepesi’ne bakan evinin manzarasını kapatıyor bahanesi ile medresenin istinat duvarlarını müzeden izin almadan yıktırmaya başlamıştır. (Vakit, 17.07.1929). (Fotoğraf 3). 23 Haziran 1929 sabahı eli kazmalı otuz kadar işçi, İnce Minareli’yi yıkmaya başlamış, o günlerde tesadüfen Konya’da incelemeler yapan New York Üniversitesi İslam Sanatları bölümü hocası Prof. Rudolf Meyer Riefstahl da bu olaya şahit olmuştur. Türk sanatı üzerine de pek çok çalışması bulunan Riefstahl, gördüğü olay karşısında dehşete kapılarak Müze Müdürü Yusuf Beyi ziyaret etmiş ve böylece olayı resmi makamlara duyurmuştur. Profesör ile o gün tanıştığı anlaşılan Yusuf Akyurt, aldığı kartvizitinin arkasına Riefstahl’dan duyduğu şu sözleri yazmıştır:

“Müzeyi ziyareti: 23.6.1929. İnce Minare’nin yıkıldığını gören ve derhal fotoğrafını alan zatın kartı. Güzel Türkçe biliyor. Bu zat şöyle bir ifadede bulundu: -Ne yazık ki Türkler, kendi medeniyetlerini ispat eden bu gibi asar-ı nefiseyi kendileri yıkıyorlar.” (M. Önder 1993: 170). (Fotoğraf 4).

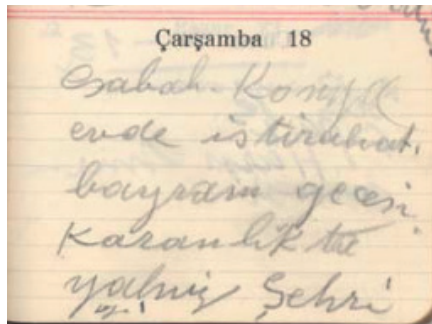
Bu ifadeden çok etkilendiği anlaşılan Yusuf Akyurt sonraki ömrünü adeta bu ifadeyi telafi edebilmek için geçirmiştir. Vakıf Gazetesi 1929 yılı Temmuz ayında yayımladığı İnce Minareli Medrese’nin yıkım haberi için isim vermeden bir mektup aldığını bildirmekte ve şehirdeki idarecilere harap durumundaki eski eserlere müdahale ederken kanunlara göre “müzedden izin alınması gerektiğini” hatırlatmaktadır. (Vakit, 17.07.1929). (Fotoğraf 5). Elimizde herhangi bir bilgi olmamakla birlikte İstanbul gazetelerini ve dolayısıyla idarecileri “yasal” anlamda bilgilendiren bu kişi Müdür Yusuf Akyurt olmalıdır.¹³ Yusuf Bey’in Türk sanatına olan merakı, koruma çabaları ve çalışma azmi 1936 yılında müzeyi ziyaret eden gazeteci Sait Çelebi’nin de dikkatini çekmiştir. Çelebi şahit olduğu durumu şu sözlerle aktarır:

¹³ İnce Minareli’nin yıkımına dair tepkiler sadece bununla sınırlı kalmamış gazeteye yansıyan haberler uluslararası sanat tarihi camiasında da yankı bulmuştur. İstanbul Alman Arkeoloji Enstitüsü Müdürü Martin Schede, Maarif Müfettişi olan Aziz Ogan’a yazdığı mektubunda “Türk sanatının en ünlü yapılarından biri olan ve uluslararası bilim dünyasında büyük bir şöhrete sahip İnce Minareli Cami’nin yıkımını gazetelerden okuduğunuza şüphe yoktur. Ancak sizin enerjinizin ve ulusal cesaretinizin böylesi barbarca bir suçta önlemede başarılı olacağından kuşku duymuyorum” ifadelerini kullanarak haber vermiştir. (OGNIZM0402120, 17.08.1929).

Fotoğraf 4. Prof. Rudolf Meyer Riefstahl'ın Yusuf Akyurt'a verdiği ve Akyurt'un üzerine not aldığı kart. (M. Önder 1993: 174).

İhtiyarca, güler yüzlü müdür beni çok iyi kabul etti. Ve önünde kendi yaptığı renkli resmi göstererek “–Yakında harabiyetten kurtarılacak olan Karatay Medresesinin tavanını çiziyorum. Bu tavan, meşhur Friedrich Sarre’nin, meşhur *Konya* namındaki kitabında bile yoktur. İhtimal fazla loş olduğundan fotoğrafını çekememiş. Tavan çini üzerine altınla işlenmiştir. Ve en yüksek bir sanat eserimizdir.” dedi. Asar-ı atıkaya aşkından tatil vaktini bile ihmal eden müdür, birtakım defterler, kitaplar önüne sıralıyor ve sayıp döküyordu. “–Küşadımızdan beri geçen 2807 günümüzde müzemizi 85.000 kişi ziyaret etmiş ve bu ziyaretçilerin 528’i erkek 160’ı ecnebi kadın teşkil etmiştir.” Tekrar gözlüğünü düzelterek başka bir cildi karıştırıyor ve birçok rakamlar arasından: “–Kütüphanemizde bu müddet zarfında 50.090 kişi kitap okudu. Mevcut kitaplarımız 61 fenni sınıfa ayrılmıştır. Bunların 6440’ı basma 4437’si yazma olmak üzere 10877 adettir.” Karanlık basmış, müzeden son çıkan yalnız müdür ve ben olmuştum. (Tan, 19.05.1936).

Fotoğraf 5. Konya İnce Minareli Medrese’nin yıkımına basının verdiği tepki: Asarı Atıkayı Böyle Mi Muhafaza Edeceğiz? (*Vakit*, 17.07.1929).

1941 yılına kadar Konya Müzesi’nde Müdür vazifesi ile çalışan Yusuf Akyurt bu tarihte yaş haddinden emekli olmuştur. Fakat ilmi çalışmalardan emekli olmayan Yusuf Bey, Anadolu mimarisi ile ilgilenmeye devam etmiş, Türk Tarih Kurumu adına Türk İslam kitabeleri uzmanı sıfatıyla faaliyette bulunarak pek çok Anadolu kentini dolaşmış, tersim yeteneği sayesinde çizimler yaparak, kitabelerin kopyalarını almıştır.¹⁴ 17 Aralık 1954 tarihinde İstanbul’da vefat eden Yusuf Bey’in kabri Karacaahmet Mezarlığındadır. (E. Erol 2010: 45).

3. Atatürk’ün Konya Müzesini Ziyareti

Yusuf Akyurt’un Konya’daki eski eserler üzerine hassasiyetle yaklaştığı bir dönemde şehri ziyaret eden Gazi’nin de esasında duygusal anlamda yoğun günler geçirdiği anlaşılmaktadır. Keza Konya’ya geldiği gün olan 18 Şubat 1931, Ramazan Bayramı’nın birinci günüdür ve Atatürk not defterine “Sabah Konya. Evde istirahat. Bayram Gecesi. Karanlıkta yalnız şehri y.”¹⁵ yazmıştır. (Atatürk’ün Not Defterleri 2009: 178). (Fotoğraf 6). Belki bu yürüyüş sırasında belki de diğer protokol ziyaretleri sırasında şehirdeki kötü durumda bulunan eski eserleri gören Gazi, harap bir Selçuklu şehri olan Konya’da on gün boyunca kalmıştır.

21 Şubat 1931’de Konya Asar-ı Atika Müzesi olan Mevlana Dergâhını ziyaret eden Gazi, Müdür Yusuf Bey tarafından karşılanmış, önce tezhip ve cilt örnekleri ile kitap sanatlarının sergilendiği daireyi gezmiş ve özellikle Arapça kelimelere Türkçe karşılık aradığı dil çalışmaları için istifade edebileceği eski Türkçe kelimelerin bulunduğu lügatler ile ilgilenmiştir. Yine aynı amaçla kullanabileceği ve “Eski Türk keşfinin birer hazinesi” olarak değerlendirdiği 14. ve 15. yüzyıllarda Türkçeye çevrilmiş Kur’an-ı Kerim yazmalarını gördüğünde “Demek, atalarımız yüzlerce yıl önce Kur’an’ı tercüme etmiştir. Bundan memnun oldum” demiştir. (M. Önder 1989b: 105). Buradan sonra halıların sergilendiği salona geçilmiş, Gazi erken tarihli örneklerinden başlayarak bir araya getirilmiş Türk halılarını birer birer incelemiştir. Ardından puşidelerin, kumaşların ve elbiselerin sergilendiği daireye geçilmiş Türk ve Avrupa kumaşları Müdür Yusuf Akyurt’un izahatı ile karşılaştırmalı olarak incelenmiştir. (Vakit, 27.02.1931). Mevlana ve Şems-i Tebrizî’ye atfedilen kıyafetlerin tetkikatı sırasında Şems-i Tebrizî’ye atfedilen serpuş Gazi’nin dikkatini çekmiş, başlığı refakatinde bulunanlardan Mevlevi kültüründe yetişmiş Maarif Vekâleti Müfettişi Hasan Ali Yücel’e giydirmiştir. (M. Önder 1989b: 105). Yine kıyafetler arasında dikkati çeken bir eser Yusuf Akyurt tarafından Atatürk’e tanıtılmıştır. Gazetelerde 250 sene önce Konya’nın Karaağaç yöresinde imal edildiği belirtilen ve “Türkmen mantosu” olarak isimlendirilen siyah kumaş üzerine işlemeli bir kaftanının giyiliş şeklini Müze müdürü Yusuf Akyurt’un eşi Sıdkıye Hanım

¹⁴ Birçoğu günümüze ulaşamayan bu mimari eserler hakkında yaptığı çalışmalar TTK arşivinde yayınlanmayı beklemektedir.

¹⁵ “Yürüdüm” kısaltması olmalıdır

giyerek göstermiştir. Eseri beğendiği anlaşılan Gazi, kaftanın fotoğraflarının çektirilmesini ve kendisine gönderilmesini istemiştir. Daha sonra Sıdkıye Hanımın üzerinde üç poz fotoğrafı çekilmiş, resimler Gazi'ye takdim edilmenin yanı sıra basına da verilmiş ve gazetelerde de yayımlanmıştır. (Cumhuriyet, 27 Şubat 1931; Milliyet, 27 Şubat 1931; G.S. Kaya ve A. Fazlıoğlu 2004: 60). Müzede o yıllarda elektrik bulunmadığından teşhir salonları karanlık sebebiyle petrol lambası ile gezilmiş, durum üzerine Atatürk elektrik tesisatı kurulmasını istemiştir. (E. Erol 2010: 31).

Konya Müzesinde teşhir salonu gezileri ve eser incelemelerinin ardından kütüphane kısmı ziyaret edilmiş, orada kitaplar hakkında bilgi alındıktan sonra eski Çelebi Dairesi olan müdür odasına geçilmiştir. Muhtemelen burada da devam eden eser incelemelerinin ardından Müdür Yusuf Akyurt, Cumhurbaşkanının eski eserlere olan ilgisi karşısında bu ziyareti önemli bir fırsata çevirerek yukarıda da bahsedildiği üzere esasında bir kaç senedir uğraştığı iki konu hakkında Gazi'yi bilgilendirerek yardım istemiştir. Bunlardan ilki müzenin durumu ve restorasyon ihtiyacıdır: önceki yıllarda Mevlana Dergâhından müzeye çevrilen yapılar için Vakıflar Umum Müdürlüğünden 7000 lira kadar tahsisat verilse de, bu para yeterli gelmemiş, taş eserler başta olmak üzere pek çok eserin teşhir edilmesi için gereken salonlar inşa edilememiştir. Yusuf Akyurt konuyu gündeme getirerek esasında Mevlevi Dergâhının kapatılmadan önce vakıf mallarından senelik 16.000 lira geliri olduğunu tespit ettiğini, bu paranın Vakıflar Umum Müdürlüğünden alınarak müzenin emrine verilmesi halinde gerekli inşaat ve istimlak işlerinin kolayca yapılabileceğini söylemiştir. (CBA, 590576, 05.03.1931). Dinlediği izahat üzerine gereken tahsisatın Vakıflar İdaresi'nden sağlanmasını uygun gören Atatürk, müzede toplanmış bir vaziyette duran ve içlerinde yüksek kıymeti haiz eserler bulunan İslamî ve gayriislamî taşlarla diğer bazı eşyanın teşhir edilmesini de istemiştir. (CBA, 589993, 26.11.1931). (Fotoğraf 7).

İyi bir idareci olan Yusuf Bey'in fırsattan istifade ederek gündeme getirdiği ikinci konu ise Konya'daki abidevi eserlerin harap durumudur. Osmanlı döneminden itibaren yılların sürekli ihmali ile bazı kısımları yıkılan bazı kısımları büyük bir harabiyet içerisinde yıkılmayı bekleyen Alâeddin Camii, Karatay Medresesi, Sahip Ata Külliyesi gibi eserlerin "sekiz asır evvelki Türklüğün medeniyet abideleri" olduğunu vurgulayan Yusuf Bey'in, Gazi'ye eserlerin bir kısmının askeriye işgali altında olduğunu ve kurtarılması gerektiğini söylediği arşiv belgelerinden anlaşılmaktadır. Atatürk'ün bu konu üzerinde hassasiyetle durduğu ve Yusuf Bey'e hak verdiği ise bir sonraki bölümde ele alınan daha sonraki faaliyetlerden açığa çıkmaktadır. Yusuf Akyurt'un bu taleplerine karşı Gazi ise kendisinin başkanlığı altında müzedeki kitaplarda yer alan eski Türkçe kelimeleri tespit etmek için bir komisyon kurarak izahlı bir lügat hazırlamasını istemiştir. Yusuf Bey sonraki aylarda çeşitli yazma eserlerden derlediği Türkçe kelimeleri dosyalar halinde Çankaya'ya takdim etmiştir. (CBA, 608520,

15.07.1931). Yusuf Bey’in köşk ile dil çalışmaları hakkındaki yazışmaları uzunca bir süre devam etmiştir. (E. Erol 2010: 33). Atatürk’ün aslında Müdür Yusuf Akyurt’un methini ziyaretinden çok daha önce duyduğu anlaşılmaktadır. Nitekim müzenin 1927 yılındaki açılışının ardından kendisini ziyarete gelen bir Konyalıya “müzede siz ne gördünüz?” diye sorduğu, Konyalı zatın müzedeki eserlerden ve hazırlanan etiketlerden bahsetmesi üzerine esprili bir şekilde “Esas antika olan müze müdürü imiş, onu görmemişsiniz!” dediği hatıralarda geçmektedir. (G.S. Kaya ve A. Fazlıoğlu 2004: 62).

Fotoğraf 7. Atatürk’ün Konya’ya Müzesi bahçesinde gördüğü, korunarak sergilenmesi için mekân inşa edilmesini istediği Selçuklu taş eserleri. (Fransa Kültür Bakanlığı Albert Gabriel Fotoğraf Arşivi AG20K002470).

Müze müdürünün odasında devam eden sohbette, bir ara Gazi’nin dikkatini odanın, Mevlana’nın sandukasının yer aldığı türbeye açık niyaz penceresi kemeri üzerinde yeşil destarlı bir Mevlevi sikkesi tasviri içerisinde yer alan ta’lik hatlı kitabe çekmiştir. Refakatinde bulunan Hasan Âli Bey’e okuyup tercüme etmesini söylemiş, Farsçayı iyi bilen Hasan Âli Yücel rubaiyi okumuş ve Türkçeye şöyle çevirmiştir; “Ey keremde, yücelikte ve nur saçıcılıkta güneşin, ayın, yıldızların kul olduğu sen (Allah). Garip âşıklar, senin kapından başka bir kapıya yol bulmasınlar diye öteki bütün kapılar kapanmış, yalnız senin kapın açık kalmıştır.” Mehmet Önder’in kaydettiğine göre bu çeviri üzerine Atatürk;

...Demek bütün kapılar kapandığı halde, bu kapı açık oluyor. Doğrusu ben, 1923 yılında burayı ziyaretim sırasında bu dergâhı kapatmayalım, müze olarak halkın ziyaretine açalım, diye düşünmüş, bir yıl sonra dergâh ve tekkelerin kapatılması kanunu çıkar çıkmaz, İsmet Paşa’ya Mevlana dergâhı ve türbesini

kendi eşyası ile müze haline getiriniz demiştim. Görüyorum ki şu okunan şiirin hükmünü yerine getirmişim. Bakınız ne kadar güzel bir müze oldu burası...

sözleri ile mukabele etmiştir. (M. Önder 1989b: 106). Müze Müdürü Yusuf Akyurt, kendi hazırladığı 1930 yılında basılan müze rehberini ve müze eserleri ile Mevlevilik hakkında hazırladığı bazı kitap müsveddelerini göstermiş, müsveddeleri inceleyen Gazi de Konya Valisi İzzet Bey'e bunların basılmasının faydalı olacağını söylemiştir. (Vakit, 27.02.1931). Gerek müze müdürünün alakası ve bilgisinden gerek müzede karşılaştığı intizamdan memnun kalan Atatürk, üç buçuk saat kaldığı müzeden ayrılırken personele "İyi bir ele geçerse bir türbe enfes bir müze halini alabilir" sözleriyle teşekkür etmiş, (Milliyet, 27.02.1931; Yeni Gün 28.02.1931) hatıra defterine de "Bilgi eseri olduğu anlaşılan tertip ve intizamdan çok memnun oldum." yazarak imzalamıştır. (Hâkimiyet-i Milliye, 28.02.1931). Mehmet Önder, müze ziyaretinden sonra Atatürk'ün, Alâeddin Camii, Karatay Medresesi, İnce Minareli Medrese ve Sahip Ata Külliyesi gibi Selçuklu eserlerini gezdiğini, Konya Asar-ı Atika Muhipleri Cemiyeti Sekreteri Mesut Koman tarafından verilen izahatı dinlerken eserlerin bakımsızlığından dolayı üzüldüğünü ve Afet İnan ile Türk Tarihi Tetkik Heyeti Başkanı ve Cumhurbaşkanlığı Genel Sekreteri olan Tevfik Bıyıklıoğlu'na telgraf çekilerek Konya'ya gelmelerini ve eserleri incelemelerini istediğini belirtir. Ertesi günü (22 Şubat 1931) misafir bulunduğu köşkte dinlenerek geçiren Gazi, Mevlana Müzesi kütüphanesinden aldığı birkaç kitabı okumuştur. (M. Önder 1989b: 107-108). 1 Mart günü ise öğleden sonra Ordu Müfettişi Fahrettin Paşa'yı ve kolorduyu ziyaret etmiş, daha sonra Müze Müdürü Yusuf Akyurt'un bahsettiği askeriye işgali altındaki eserleri görebilmek için Fahrettin Paşa ile birlikte Alâeddin Camii ile Selçuklu Sultanlarının türbelerini ziyaret ederek ilgililerden bilgi almıştır. (Akşam, 03.03.1931; İ. Kayseri, 1981: 94). Atatürk'ün Konya eserlerini dolaştığı bu dönemde yalnızca Karatay Medresesi müze idaresi altındadır. Sahip Ata, kısmen serbest iken Sırçalı Medrese, İnce Minareli Medrese, Alâeddin, İplikçi, Dursun Fakih, Güdük Minare, Sadrettin Konevi camileri tamamı ile askerî kullanım altındadır. (OGNIZM0300201, 05.06.1929). (Fotoğraf 8).

Fotoğraf 8. Askeri kullanımda bulunan İnce Minareli Medrese önünde asker nöbet bekliyor.
(Fransa Kültür Bakanlığı Albert Gabriel Fotoğraf Arşivi AG20K002468).

4. “Sözde Telgraf” ve Ötesi

Giriş bölümünde zikredildiği üzere Atatürk’ün 1931 yılı boyunca uğradığı şehirlerdeki müzelerde, Türk sanatının en değerli parçalarının tasnif ve muhafaza çalışmalarının yabancı uzmanlar tarafından yürütüldüğünü ve özellikle Konya’da eski eserlerin son derece harap bir halde restore edilmeyi beklediğini görmesi, bu ziyaretlerin akabinde eski eserler konusunda Ankara’nın bir takım yeni adımlar atmasına yol açmıştır. Şüphesiz en önemli adım eski eserlerin askerî işgaline son verilerek kültürel amaçlar dışında istifade edilmesinin önlenmesi olacaktır. Bu bölümde kronolojik olarak bu yazışmalar incelenecektir.

İyi bir idareci olduğunu sıklıkla vurguladığımız Yusuf Akyurt, Atatürk’ün müzeyi ziyareti sırasında dile getirdiği taleplerini sözde bırakmayarak 5 Mart 1931’de yazıya dökmüş ve devletin en üst mertebesine göndererek kayda girmesini sağlamıştır. Cumhurbaşkanlığı Genel Sekreterliğine yazdığı tezkeresinde, Konya Müzesi’nin tamiratı için Bakanlar Kurulu kararıyla daha önce 7.000 kûsur lira tahsisat verildiğinden bahsetmiş ancak bu tahsise rağmen müzede pek çok eksikliğin bulunduğu Cumhurbaşkanlığı tarafından da bizzat görüldüğü hatırlatılmıştır. Aynı yazı ile dikkat çekilen diğer meseleler ise müze etrafında açıkta bulunan kıymetli taş eserlerin teşhiri için bir salon inşası, müze arsasında her nasılsa inşa edilmiş olan harap bir hanenin istimlâki ve Mevlana Vakfı’nın Konya’da bulunan akarlarından varit olan senelik 16.000 lira kira

gelirlerinin müzeye aktarılmasıdır. “Reisicumhur hazretleri müzeyi ziyaret buyurdıkları gün bu cihet arz edilerek bu inşaat ve tamiratın Evkafça yapılması münasıptır buyurmuşlar idi” denilerek talebin altı çizilen bu yazıda Konya’daki harap durumda bulunan tarihi eserlere dair ise doğrudan bir bahis bulunmamaktadır. (CBA, 01005808, 05.03.1931).

Aradan geçen birkaç günün ardından Gazi, yaptığı ziyaretlerde gördüğü durumu ve alınacak tedbirler ile ilgili talimatlarını Başbakan İsmet Paşa’ya 22 Mart 1931’de bir tezkere ile bildirmiştir. (BCA, 30-10-0-0/213-445-12, 22.03.1931). Giriş kısmında diplomatika ve muhteviyat açısından detaylıca incelenen mezkûr bilgi notunun ardından Başvekâletle konu ile alakası bulunan kurumlar arasında yazışmalar başlamıştır.¹⁶ 25 Mart’ta yazılıp 26 Mart’ta Evkaf Umum Müdürlüğü, Milli Müdafaa, Maliye, Maarif ve Nafia Vekâletlerine gönderilen yazılarda Cumhurbaşkanının talimatlarını havi tezkere eke konularak bu hususta neler yapılabileceğine dair bilgi sorulmuştur. (BCA, 30-10-0-0/213-445-32, 25.03.1931). Başvekâletin bu talebine en önce Nafia Vekâleti cevap vermiştir. 29 Mart tarihli yazısında cami, medrese, mescit gibi binaların iyi muhafaza ve tamirlerinin Evkaf Umum Müdürlüğü’nün görev ve sorumluluk sahasında olduğunu hatırlatan bakanlık eğer Vakıflar bu işin üstesinden gelemeyeceğini düşünüyor ise, kendilerine bildirilmesi halinde proje keşifnameleri hazırlanması konusunda yardımcı olabileceklerini bildirmiştir. (BCA, 30-10-0-0/213-445-31, 29.03.1931). Bu cevap üzerine Başvekâlet, Nafia Vekâletinden gelen bu teklifi, Vakıflara yazdığı yazıya ek olarak göndermiştir. (BCA, 30-10-0-0/213-445-30, 31.03.1931).

Başvekâletin konu ile ilgili kurumlara yazdığı “ne yapılabilir ?” minvalindeki yazıya henüz tüm kurumlardan cevap gelmemişken, 1 Nisan 1931’de Bakanlar Kurulu kararı ile “memlekette mevcut asar-ı atikanın iyi muhafazası” ve “harap bir hale gelmiş olanlarının tamir ettirilmesi için alınacak tedbirleri müzakere ve tespit etmek” üzere Başvekâlet Müsteşarı Kemal Bey’in başkanlığında Dâhiliye ve Maarif Müsteşarları Hilmi ve Mehmet Emin, Evkaf Umum Müdürü Niyazi, Müzeler Müdürü Hamit Zübeyir ve Etnografya Müzesi Müdürü Osman Ferit Beylerden mürekkep bir üst komisyon kurulmuştur. (BCA, 30-18-01-02/19-22-7, 01.04.1931).

4 Nisan’da Maarif Vekâleti, memlekette hizmet veren tüm müzelere, Müzeler Umum Müdürü Hamit Zübeyir Koşay tarafından yazılan ve Maarif Vekili Esat Bey tarafından imzalanan bir tezkere göndermiştir. Cumhuriyet hükümetinin memlekette asırlardan beri yapılmakta olan eski eser tahribatının önüne geçmeye azmettiği hatırlatılan bu yazıda maziden yadigâr kalan eserlerin tahribinin “milli irfanımıza bir suikast mahiyetinde olduğu” ve “medeni varlığımız aleyhinde birçok propagandalara vesile teşkil ettiği için” muhafazalarına özen göstermek gerekliliği hatırlatılmıştır. Cumhurbaşkanlığından aldıkları talimatı

¹⁶ Makale boyunca yapıların sıfatları ve kurumların isimleri yazışmalarda geçen şekli ile kullanılmıştır.

muhtemelen müsteşrik tepkilerini de dikkate alarak daha milliyetçi bir yüz ile müzelere aktaran Vekâlet, bulundukları şehirlerdeki tarihi abideleri muhafaza için valilerle temasa geçmelerini, etkili tedbirler alınmasını, Asar-ı Atika Nizamnamesinin hükümlerine tamamen riayet için hassasiyet gösterilmesini ve bu hususta yapılan icraat hakkında düzenli olarak Ankara’ya malumat verilmesini müzelerden istemiştir. (E. Erol 2010: 36).

13 Nisan’da Maliye Vekâleti, Başvekâlete gönderdiği cevabî yazısında ise “eski eser tamirâtı”, “tahliye emri” gibi konuların Maarif Vekâleti, Vakıflar İdaresi ile Milli Müdafaa Vekâletlerinin görev alanında olduğunu hatırlatarak, mali bahisler açısından bir cevap vermemiş, meseleden adeta sıyrılmak istemiştir. (BCA, 30-10-0-0/213-445-28, 13.04.1931). Milli Müdafaa Vekâleti ise Cumhurbaşkanlığından gelen talimata binaen 14 Nisan’da Konya’da mukim 5. Kolordu’ya bir yazı göndererek askeri amaçlar için kullanılan tarihi abidelerin boşaltılarak müzeye teslim edilmesini istemiştir. (E. Erol 2010: 37). 15 Nisan 1931 tarihinde Türk tarihinin daha düzenli bir şekilde araştırılabilmesi adına Türk Tarihi Tetkik Cemiyeti’nin kurulması da Atatürk’ün Konya seyahatinin bir başka sonucu olarak kronoloji içerisine yerleştirilebilir. (A. İnönü 1947: 173-179).

18 Nisan’da Atatürk’ün talimatnamesinde ismi geçen askeriye işgali altında bulunan İnce Minareli Medrese, Milli Müdafaa Vekâleti tarafından Konya Müzesine teslim edilirken, Müdür Yusuf Akyurt ertesi gün Maarife yazdığı yazıda yapının teslim alındığını bildirerek, şehirdeki diğer eski eserlerin tahliye ve teslimi hakkında da teşebbüs ve takibata devam ettiğini aktarır. Yusuf Bey’in Maarif Vekâletinden bir talebi de askeri hapishane olarak kullanılmakta olan Sırçalı Medresenin tahliyesi için 5. Kolordu Kumandanlığına ve Milli Müdafaa Vekâletine yazı yazılmasıdır. (E. Erol 2010: 36-37). Yusuf Akyurt’un isim vererek bu yapının tahliye edilmesini özel olarak istemesi Sırçalı Medrese’nin terk edilmesi konusunda askeriye’nin daha tutucu davrandığını göstermektedir. Keza gerçekten de Milli Müdafaa Vekâleti bir kısmını askeri mühimmat deposu olarak kullandığı bu yapının tahliyesi konusunu ağırdan almıştır. (Fotoğraf 9). Müze müdürü Yusuf Bey 19 Nisan tarihinde teslim alınmaya başlanan eski eserler hakkında Maarif Vekâletine durumu tespit eden ve koruma açısından bazı isteklerde bulunulan bir yazı yazmıştır.¹⁷ (CBA, 01005808-5, 21.06.1931).

25 Nisan’da Milli Müdafaa Vekâleti, Başvekâlete yazdığı yazısında Cumhurbaşkanının emirleri mucibince Konya’da askeriye işgali altında bulunan Karatay Medresesi ile İnce Minareli Medrese’nin tahliye edilerek müzeye teslim edildiğini ve diğer eserlerin tahliyesinin de yapılması için Konya Valiliği ile birlikte yer aranmakta olduğunu bildirmiştir.¹⁸(BCA, 30-10-0-0/213-445-29, 25.04.1931).

¹⁷ Bu yazı elimizde bulunmamakla birlikte yapılan bir atıftan haberdar olabiliyoruz.

¹⁸ Milli Müdafaa Vekâleti burada bir hata yapmıştır. Keza Karatay Medresesi o tarih itibarıyla zaten Konya Müzesinin idaresindedir. Bk. (OGNIZM0300201, 05.06.1929) ve (BCA, 30-10-0-0/213-445-22, 21.05.1931).

Fotoğraf 9. Askerî kullanımda bulunan Sırçalı Medrese. Eyvan içerisinde askerî mühimmat bekletiliyor. (Fransa Kültür Bakanlığı Albert Gabriel Fotoğraf Arşivi AG20K003269).

Fakat aradan tam bir ay geçmesine rağmen Vakıflardan bu konuyla ilgili hiçbir bilgi gelmediği için 26 Nisan tarihinde Başvekâlet tarafından Vakıflara bir yazı yazılarak bahsedilen iki binanın teslim alınıp alınmadığı konusunda bilgi istenmiştir. (BCA, 30-10-0-0/213-445-27, 26.04.1931). Aynı günde Konya Asar-ı Atika Muhipleri Cemiyeti üyesi Mesut Koman, Aziz Ogan’a yazdığı bayram tebriki mektubunda önceki zamanda Karatay Medresesi’nin üstünün sıvamasının yapıldığını, şimdi de İnce Minareli’nin sıvamasına devam edildiği bilgisini verir. Böylelikle Müdür Yusuf Akyurt’un eline geçen imkânı hemen değerlendirerek iki yapı için de basit koruma tedbirleri almaya çalıştığı anlaşılmaktadır. Mesut Koman mektubunu yeni kurulan komisyona atıf yaparak “bu gibi eserlerin istikbalini müsteşarlardan mürekkep muhafaza-ı asar-ı atika komisyonunun vereceği kararda bekliyoruz” ifadesi ile bitirir. (OGNIST0100110, 26.04.1931). Yusuf Bey’in zikredilen çabası üzerine 29 Nisan’da Maarif Vekâleti, Konya Müzesi’ne bir yazı yazarak tahliye edilen binaların teslim alınma tutanakları ile birlikte sıra numarası verilerek tablo şeklinde bir yazı hazırlanmasını ve yapıların hâlihazırdaki vaziyetleri hakkında Akyurt’tan “mütalaalarını acilen bildirmesini” istemiştir. (E. Erol 2010: 36-37). Burada yapıların vaziyetleri hakkında “malumat verilmesi” yerine “mütalaalarının acilen bildirilmesi” ifadesinin kullanılması Yusuf Bey’in restorasyon konusundaki bilgi ve fikirlerine önem verildiğini göstermesi açısından önemlidir.

Kronolojiyi takip ettiğimizde müzenin bir bütçesi ve personeli olmadığı için Müdür Akyurt’un, askerî kullanımı sona eren tarihi binaları koruyabilmek

üzere Konya Vakıflar İdaresi’ne başvurduğu görülmektedir. 6 Mayıs 1931’de idareye yazdığı yazısında Akyurt, askerî işgal altında bulunan tarihi binaları Kordordü kumandanı Nazmi Paşa ile birlikte dolaştığını ve İnce Minareli Medrese ile Hasbey Dârülhuffazı’nın hemen müze idaresine teslim edildiğini, Alâeddin ve Sahip Ata Camileri ile Sırçalı Medrese’nin de tahliyeleri için kumandanlıkça emir verildiğini, 5-10 güne kadar tahliye muamelesi bitirilerek müze idaresine teslim edileceğini bildirmektedir. Yusuf Bey’in bu yazıyı Konya Vakıflar Müdürlüğüne yazmasının sebebi esasında bilgi vermek değil, müdür olarak göreve başladığı günden beri olduğu gibi eski eserlerin korunması için vakıf gelirlerinin yine vakıf eserlerine aktarılmasını sağlamaktır. Nitekim Akyurt, yazının sonunda müze idaresine geçen bu binaların en iyi şekilde muhafaza edilebilmeleri için 5 tane bekçiye ihtiyaç olduğunu ve bu bekçilerin maaşlarının zikredilen binaların vakıf gelirlerinden verilmesini istemiştir. (CBA, 01005808-1, 06.05.1931).

9 Mayıs 1931 tarihinde, Maarif Vekâleti tarafından teslim alınan binalar hakkında istenilen mütalaaları içeren bir keşif raporu Konya Müzesi Müdürü Yusuf Bey, Konya Asar-ı Atika Muhipleri Cemiyeti Reisi Ferit ve şehirdeki Maarif Mimarı İhsan Beylerden oluşan bir komisyon tarafından hazırlanmıştır. Yusuf Bey’in fırsattan istifade ederek sadece askeriye yeni teslim alınan eserleri zikretmediği, Alâeddin Köşkü’nün de dâhil olduğu sekiz ayrı eser için basit koruma önerileri planlaması yaparak gereken tahsisat hakkında bilgi verdiği görülmektedir. Raporun sonunda istenilen meblağların binaların esaslı surette tamirleri için değil ancak tahripkâr ellerden kurtarmak için yeteceği hatırlatılmış, esaslı surette tamirleri için ise evvela mütehasıs bir heyet tarafından yapılacak detaylı bir keşif ve proje hazırlanması gerektiği bildirilmiştir. Erken tarihli bir koruma keşif raporu olan bu yazıda tamiratın münakasa usulüyle değil “mesul ve mütehasıs bir mimarın projeyi tatbik etmesi” suretiyle uygulanmasının gerekliliğinin vurgulanması oldukça önemlidir. Ayrıca raporda restorasyon uygulamasının ancak doğru kişiye emaneten yaptırılabilceği, aksi takdirde yapılanların da boşa gideceği zikredilmektedir. (CBA, 01005808-4, 09.05.1931). (Ek 1).

Vakıflar İdaresi, Başvekâletin 26 Nisan tarihinde yapıların teslim alınıp alınmadığına dair sorduğu soruya cevabı ancak 12 Mayısta verebilmiş, son derece lakayt ve kısa olan yazıda; daha önceden tahliye olduğu zaten bildirilen İnce Minareli Camii için teslim alınması için Konya Vakıflar Müdürlüğüne yazıldığını, Karatay Medresesi için ise yine yanlış olarak yapının Valiliğe bağlı olan İdare-i Hususiye’ye (İl Özel İdaresi) ait olduğu için teslim alınmasının kendilerince mümkün olmadığı ifade edilerek, bunun için Valiliğe yazılmasını rica etmiştir.¹⁹ (BCA, 30-10-0-0/213-445-26, 12.05.1931). Vakıfların bu yanlış yönlendirmesi üzerine ertesi gün Başvekâlet, Konya vilayetine Karatay Medresesi’nin teslim alınıp alınmadığını, teslim alındıysa da tamir ve muhafazasının teminini isteyen bir yazı yazmıştır. (BCA, 30-10-0-0/213-445-25, 13.05.1931). 21 Mayıs

¹⁹ Bk. Dipnot 16.

1931’de Konya Vilayeti ilgili yazıya verdiği cevabında Karatay Medresesi’nin zaten öteden beri müzenin idaresi altında olduğunu bildirerek yapılan hatayı düzeltilmiş, daha önceki yazılarda da belirtildiği üzere İnce Minareli Medrese’nin askeriye işgalinden tahliye edilerek anahtarının müze müdürlüğüne teslim edildiğini bildirmiştir. Yazıda Sahip Ata ve Sırçalı Medreselerin tahliye edilmek üzere olduğunun bildirilmesi, askeriyenin tahliye konusunda aceleci davranmadığını bir kez daha göstermesi açısından önemlidir. İlgili yazıda tamir kısmına gelindiğinde ise medreselerin idaresinin müzeler yani Maarif Vekâletine bağlı bulunması sebebiyle vilayet bütçesinde bunun için bir tahsisat bulunmadığı bildirilmiştir. Eğer valilik tarafından bir işlem yapılması isteniyorsa Dâhiliye Vekâleti tarafından kendilerine emir ve bütçe verilmesini istemiştir. Yazının altına alınan nottan durumun Başvekâlet tarafından Dâhiliye Vekâleti’ne bildirildiği anlaşılmaktadır. (BCA, 30-10-0-0/213-445-22, 21.05.1931).

1931 yılı Haziran ayına gelindiğinde tespit edebildiğimiz belgelerde bir azalma olup karşımıza sadece Yusuf Akyurt’un Maarif Vekâletine gönderdiği 21 Haziran tarihli bir yazı çıkmaktadır. “Hükümet-i Âliye-i Cümhuriye’nin” diye başladığı yazısında Yusuf Bey eski kelimelerin yer aldığı ağır bir dil ile yeniden vakıf gelirleri konusunu bakanlığa hatırlatmıştır. Hiçbir bütçeye dokunmadan kendi varidatları ile eski eserlerin tamirlerinin temin edilebileceğini söyleyen Akyurt, yaptığı araştırmada zikredilen yapıların Konya ve çevresinde vakıflara senelik 13.000 lira kadar gelir getiren akarları olduğunu tespit ettiğini bir kez daha ifade eder. Yusuf Bey konunun sadece Konya ile sınırlı olmayıp vakıf eserlerin tüm Anadolu’ya yayıldığını da vurgulayarak esasında bu varidat ile yapılması istenilen restorasyon faaliyetleri için ihtisas sahibi isimlerden oluşan yüksek komisyon kurulması talebini de tekrar belirtmiş ve sözlerini şöyle bitirmiştir: “Yoksa tahsisatsızlık ve mercisizlik yüzünden yine senelerce muhaberat[-yazışmalar] ile vakit geçirilir ise hiçbir şey yapılamaz ve Avrupalıların propagandalarından kurtulmak kabil olamaz.” (CBA, 01005808-5, 21.06.1931).

29 Temmuz 1931’de Milli Müdafaa Vekâleti, Başvekâlete yazdığı bir yazı ile Konya’da eski eserlerden olan “bütün cami ve medreselerin lazım gelen kısımlarının” kâmilan tahliye edildiğini, halen depo olarak kalan iki kısmın ise asar-ı atikadan olmadığı gibi camii olarak da kullanılmadığı bildirilmiştir. (BCA, 30-10-0-0/213-445-21, 29.07.1931). Burada kastedilen Alaattin ve Sahip Ata Camileri ile Sırçalı Medrese mi olmaktadır? İsim verilmediği için anlaşılamamaktadır. Ancak bu yapılar yazının yazıldığı tarih itibarıyla boşaltılmamıştır. Muhtemelen bu hatırlatmanın ve aradan geçen zamanın da etkisiyle ertesi gün yani 30 Temmuz tarihinde Başvekâlet, Cumhurbaşkanının mart ayında verdiği talimatlar ile ilgili ne gibi işlemler yapıldığına dair Maarif ve Dâhiliye Vekâletlerinden bilgi istemiştir. Başvekâlet, Maarif’ten arkeoloji eğitimine gönderilecek öğrencilerin durumu ve Konya’daki eski eserlerin korunması ile ilgili neler yapıldığına dair malumat isterken Dâhiliye’den ise Konya Valiliğinin idaresinde bulunan yapılar ile ilgili tamirat için ne kadar tahsisat gönderildiğini Cum-

hürbaşkanlığına arz edilmek üzere iki yazı yazarak sormuştur. (BCA, 30-10-0-0/213-445-18-20, 30.07.1931).

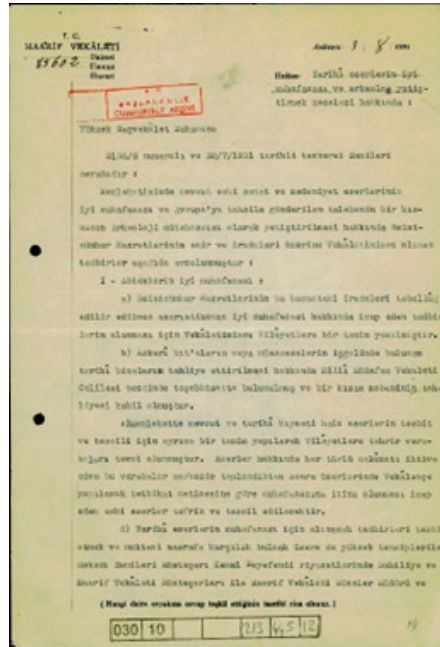
Maarif Vekâleti kendi alanı ile alakalı zikredilen soruya geçiştirme yapmamış, Hamit Zübeyir Koşay tarafından rapor mahiyetinde hazırlanan son derece ciddi bir yazı ile cevap vermiştir. Eski eserlerin muhafaza ve restorasyonu ile Türk arkeolog yetiştirmek meselelerine iki ayrı başlık açılan cevapta, başlıklar altında yapılanlar maddeler halinde sıralanmıştır. Buna göre abidelerin iyi muhafazası ile ilgili başlık altında; 1) Vekâletçe tüm vilayetlere korumaya yönelik birer tamim yazıldığı, 2) memleket genelindeki askeri işgal altında bulunan yapıların tahliye edilmesi için Milli Müdafaa Vekâleti nezdinde girişimde bulunulduğu, 3) memleket genelindeki tarihi kıymete haiz eserler için tescil fişleri hazırlanmaya başlandığı, 4) tarihi eserlerin muhafazası için 1 Nisan 1931’de Başvekâlet Müsteşarı Kemal Bey’in başkanlığında ilgili kurumlardan mürekkep bir yüksek heyet teşkil edildiği ve son olarak 5) 1906 tarihli Asar-ı Atika Nizamnamesi’nin bugünün ihtiyaçlarına uymadığı ve bunun yerine yeni bir Asar-ı Atika Kanunu hazırlandığı, bu taslağın da önümüzdeki devrede Başvekaletle sunulacağı bildirilmiştir. Şüphesiz zikredilen maddeler arasında koruma politikalarımız açısından en dikkat çekici ve yeni bir merhale açacak olan iki faaliyet memleket genelindeki tarihi kıymete haiz eserler için tescil fişleri hazırlanmaya başlandığının bildirilmesi ile yeni bir Asar-ı Atika Kanunu hazırlandığından bahsedilmesidir. Arkeolog yetiştirme bahsi ile ilgili başlık altında ise; 1) daha önce Avrupa’ya eğitime gönderilen Arif Müfit Mansel’in Almanya’da tahsilini tamamlayarak İstanbul’a döndüğü ve Asar Atika Müzeleri Müdür Muaviniğine atandığı, Remzi Oğuz Arık’ın ise Paris Arkeoloji Enstitüsü’nde tahsilini bu sene bitirerek memlekete dönmek üzere olduğu, 2) arkeoloji tahsili için eski Yunanca ile Latince bilmenin şart olduğu ve bu dillerin “iyice” tahsilinin de ancak lise seviyesinde olabileceği bilindiğinden Triyeste’de İtalyan Klasik Lisesi’ne yüksek tahsillerini arkeoloji ve tarihte yapmak şartıyla iki Türk talebe gönderildiği²⁰, 3) arkeoloji tahsilinin yanında antropoloji tahsili için de Gazi’nin talimatları ile Cenevre’ye Prof. Pittart’ın yanına Hayri Aziz Efendi isminde bir öğrenci gönderildiği,²¹ 4) İstanbul Darülfünunu’nda Albert Gabriel tarafından idare edilen bir arkeoloji kürsüsü bulunmakla birlikte İstanbul’da bir arkeoloji enstitüsü tesisi açmak için Halil Edhem Bey başkanlığında Gabriel ve diğer alakadar zatlardan oluşan bir komisyon teşkil edildiği ve ayrıca bunun bir proje olarak hazırlanarak önümüzdeki mali senede bu iş için tahsisat ayrılabilmesi için Büyük Millet Meclisine layiha sunulacağı ile son olarak 5) bu sene Avrupa’ya tahsile gönderilecek talebeden ikisinin arkeolojiye ayrılması için mali imkân bulunmadığı fakat bununla beraber Avrupa’da tahsillerini bitirip bu sene dönecek olan talebenin yerine gelecek yıl 2 arkeoloji talebesi gönderileceği karar altına alındığı arka arkaya sıralanan maddeler şeklinde bildirilmiştir. (BCA, 30-10-0-

²⁰ İsim verilmemektedir.

²¹ Şevket Aziz Kansu (1903-1983).

0/213-445-15-16-17, 03.08.1931). (Belge 3). Dâhiliye Vekâleti ise verdiği cevapta Konya’da askerî kullanımda olup tahliye edilen ve vilayete teslim edilen mimari eserlerin tamiri için vilayetin bütçesine 1.500 lira tahsisat konulduğunu bildirmiştir. (BCA, 30-10-0-0/213-445-14, 24.08.1931). Şüphesiz bu miktar, zikredilen rakamlar arasında pek çok yapı için temel basit onarımı sağlamak için dahi yeterli olamayacak bir miktardır.

Yukarıda zikredilen cevaplar üzerine Başvekâlet, Cumhurbaşkanlığından 22 Mart 1931 tarihinde gelen ve konumuzu teşkil eden talimat yazısı üzerine neler yapıldığına dair kapsayıcı bir bilgilendirme notunu 5 ayın ardından gönderebilmiştir. Arşivde yer alan bu tarihsiz bilgilendirme yazısı taslağında yukarıda Maarif, Dâhiliye ve Milli Müdafaa Vekâletlerinin yaptığı faaliyetler kendi aktardıkları çerçevede yeniden sıralanmıştır. Fakat burada ek bir bilgi olarak 1 Nisan 1931 tarihinde memleketteki eski eserleri korumak için kurulan yüksek heyetin aldığı kararların ekte cumhurbaşkanına takdim edildiğinden bahsedilmektedir. Ancak elimizde bu kararlara dair bir belge bulunmamaktadır. Yine bu yazıda da Milli Müdafaa Vekâleti’nin yukarıdaki yazısına dayanarak yanlış olarak Konya’daki askeriye işgali altında yer alan “bütün cami ve medreselerin lazım gelen kısımlarının kâmilan tahliye ettirildiği” ve halen depo olarak kullanılan iki kısmın da eski eser olmadıkları bildirilmiştir. (BCA, 30-10-0-0/213-445-11-12-13, tarihsiz).

Belge 3. Hamit Zübeyir Koşay tarafından hazırlanıp Maarif Vekâleti tarafından Başvekâlete sunulan kapsamlı raporun ilk sayfası. (BCA, 30-10-0-0/213-445-15-16-17, 03.08.1931).

Konya Müzesi Müdürü Yusuf Akyurt, muhtemelen ilgili makamların alakasızlığı ve yanlış bilgilendirmelerine rağmen eski eserlere karşı olan muhafazakâr gayretlerine ara vermemiştir. Ancak bu dönemi elimizdeki belgelerden takip edilememektedir. Tespit edebildiğimiz kadarıyla koruma çabalarında ikinci devre başlamadan önce yapabildiği son hamle askeriye işgali altında kalan Sırçalı Medrese’nin 18 Ekim 1931’de müze idaresince teslim alınmasıdır. (CBA 01005808-7, 26.11.1931). (Fotoğraf 10). Yaşanan bu sessizlik döneminin ardından ikinci devreyi açacak ilk hareketin yine Atatürk’ten gelmesi oldukça ilginçtir.²² 16 Kasım 1931 tarihinde Cumhurbaşkanlığı Genel Sekreterliği, doğrudan Konya Müze Müdürü Yusuf Bey’e yazdığı yazı ile Atatürk’ün Konya’yı Şubat ayındaki ziyaretleri sırasında askerî işgal altında bulunan bazı binaların tahliyesini ve icap edenlerin tamirini emir buyurdıkları hatırlatılarak arka arkaya iki soru sorulmuştur: -Hali hazırda askeriye'nin işgali altında bulunan tarihî bina var mıdır? -Karatay Medresesi, Sahip Ata Türbesi gibi tamir ihtiyacı olan kıymetli eserlerin tamiri bitmiş midir?²³ (CBA, 01005808-6, 16.11.1931). (Belge 4).

Cumhurbaşkanı olarak Gazi’nin devlet idaresindeki onca mesele arasında ve aradan geçen 8 ayın ardından Konya’daki Selçuklu yapıları ile bu düzeyde ilgilenmesi fevkalâde dikkat çekicidir. Bu hatırlamanın sebebini tam olarak bilememek ile birlikte muhtemelen okuduğu bir kitapta bu eserlere rastlaması olarak düşünebiliriz. Keza Atatürk’ün okuduğu kitaplar ve çalışma notlarından Türk sanatı tarihine ilgi duyduğu, kütüphanesinde Türk sanatının çeşitli sahalarına dair kitap, dergi, broşür, albüm, şehir rehberi, müze kataloğu gibi farklı türlerde 62 eser yer aldığı görülmektedir. (A. Sıçrayık ve N. Türkmen 2022: 354). Burada zikredilmesi gereken bir diğer ihtimal de konunun Çankaya Köşkü’nde yapılan sofra toplantılarında gündeme gelmiş olabileceğidir. Çünkü aşağıda zikredileceği üzere sonraki yazışmalarda Türk Tarih Kurumu’nun da görev alması bu durumu düşündürmektedir. Yine bu yazışmadaki ilgi çekici bir diğer nokta da Selçuklu eserleri ile ilgili durumun Cumhurbaşkanlığı seviyesinde, Başvekâlet, Maarif yahut Mili Müdafaa Vekâletlerinden değil de doğrudan Konya Müzesinden sorulmasıdır. Bu duruma sebep olarak Atatürk’ün Konya ziyaretinden, Yusuf Bey’in sahip olduğu bilgi ve meslek aşkından gerçekten etkilenmesi ve Müze Müdürü ile Çankaya arasında bir iletişim kapısının açılarak yazışmaların başlaması rahatlıkla gösterilebilir.

²² Erdoğan Erol, Yusuf Akyurt’un Atatürk’e bir mektup gönderdiğinden bahsetse de henüz bu mektuba ulaşılamamıştır. Bk. (E. Erol 2010: 37).

²³ Cumhurbaşkanlığı Arşivinde bu belgenin taslak hali bulunmaktadır. Erdoğan Erol tarafından ise Yusuf Akyurt’a gönderilen hali yayınlanmış olup yazıda bir iki kelime farkı ile aynı sorular bulunmaktadır. Bk. (E. Erol 2010: 37).

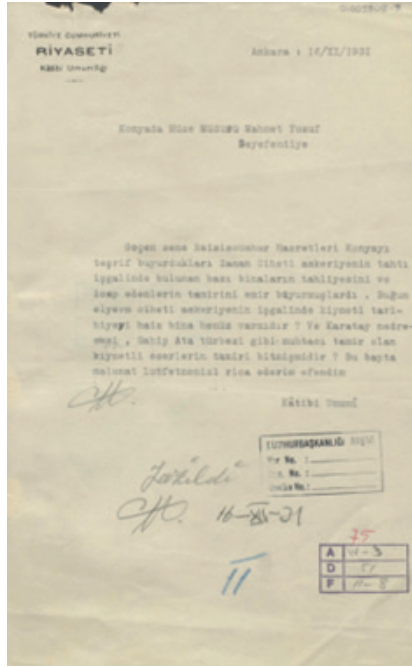

Fotoğraf 10. Askerî Kullanımda Bulunan Sırçalı Medrese Önünde Askerler Nöbet Bekliyor.
(Fransa Kültür Bakanlığı Albert Gabriel Fotoğraf Arşivi AG20K002462).

Böylelikle 16 Kasım 1931 tarihinde Cumhurbaşkanlığı Genel Sekreterliğinden, doğrudan Konya Müze Müdürü Yusuf Bey’e gönderilen bu yazı ile üzerinde durulan meselenin ikinci devresi başlamıştır. Yusuf Bey, 26 Kasım’da Cumhurbaşkanlığına gönderdiği hacimli cevabında Nisan ayından itibaren yaşanan gelişmeleri sırası ve belge kopyaları ile nakletmiştir. Alâeddin ile Sahip Ata Camilerinin askeriye tarafından terk edilmediğini aktaran Yusuf Bey, şehirdeki Selçuklu eserlerinin pek harap bir halde olduğunu, Maarif ve Vakıflar bütçesinden aktarılacak hacimli meblağlar ile ince işçilikten anlayan uzman eller tarafından restore edilmeleri gerektiğini bir kez daha hatırlatmıştır. Hazırladığı listeye binaen eserlerin en temel koruma sorunları için 7000 lira acil ödeneğin gerekliliğinden bahseden Akyurt, önceki dönemde Vilayet ile Vakıflar bütçesinden ancak 2000 lira kadarının verilebildiğini aktarmış, acil olan tamir için ihtiyaç olan 7000 liranın gönderilmesini rica etmiştir. Hazırladığı raporvarî yazıda teslim alınan eserlerin iyi muhafaza edilebilmeleri için birer bekçinin şart olduğunu vurgulamış, bunun için Vakıflara bağlı kapatılan eserlerde çalışan “hayrat hademesi”nin Vakıflardan kanun mucibince yarım ücret aldığını anımsatarak bunlar arasından güvenilir olanlara tam ücret verilerek bekçi yapılabileceğini söylemiştir.²⁴ Yusuf Beyin Çankaya’dan gelen yazıda sorulmamasına rağmen gündeme getirdiği bir konu da müzenin taş eserleri için inşa edilecek teşhir salonudur.

²⁴ Böylelikle Yusuf Bey’in Vakıflardan talep ettiği bekçilerin verilmediği anlaşılmaktadır.

Salonun henüz inşa edilmediğinden bahseden Yusuf Bey, Vakıflar mimarı Salim Beyin inşaat için hesap ve planlamaları yaptığını bildirmiştir. Yazının devamında eski eserlerin ve müzenin gelir kaynağı olarak vakıf akarları bir kez daha hatırlatılmıştır. (CBA 01005808-7, 26.11.1931). Yusuf Akyurt’un isteklerini ve düşüncelerini üst makamlarından çekinmeden/gizlemeden cumhurbaşkanlığı seviyesinde açık yüreklilikle paylaşabilmesi ve sorulmadığı halde müzenin ihtiyaçlarına değinmesi, yaptığı faaliyetleri anlatarak övünmek yerine eksikliklere değinmesi müzecilik açısından ne kadar iyi bir idareci olduğunu bir kez daha göstermektedir.

Belge 4. Cumhurbaşkanlığı Genel Sekreterliği tarafından Müdür Yusuf Akyurt’a gönderilen soru yazısı taslağı. (CBA, 01005808-6, 16.11.1931).

Yusuf Akyurt’un zikredilen bilgilendirme yazısı üzerine 1 Aralık 1931’de Cumhurbaşkanlığı Genel Sekreteri Tevfik Bıyıklıoğlu, Başvekil İsmet Paşa’ya durum hakkında bir yazı yazmıştır. Son derece kibar bir dille kaleme alınan yazının altına Tevfik Bıyıklıoğlu “Riyaset-i Cumhur Kâtip-i Umumisi” olarak değil, o dönemki ismi Türk Tarihi Tetkik Cemiyeti olan Türk Tarih Kurumu Başkanı sıfatı ile imza atmıştır. Belgeye devletin en üst mertebesi olan Cumhurbaşkanlığı yerine Türk Tarih Kurumu imzasının atılması, Atatürk’ün eski eserlerin korunması ve restorasyonu için Kurumun devrede olmasını istediğinin önemli bir göstergesidir. Atatürk’ün Şubat ayında yaptığı Konya ziyareti ile verdiği yazılı talimatlarının hatırlatıldığı Başbakanlığa yazılan bu yazı ile durumun yeniden mahallinden sorulduğu, alınan cevapta Alâeddin ile Sahip Ata Camilerinin

henüz askeriye tarafından tahliye edilmediği bildirilerek, “her şeyden evvel” bu iki yapının tahliye edilmesi istenilmiştir. Ardından Yusuf Bey’in sıklıkla zikrettiği bütçe yetersizliğine atıf yapılarak “ecdadımızın sanat zevkini ve sevgisini bize bildiren bu kıymetli eserlerin muhafazasını, ahfada da bırakılabilmesi için” mütehasıs Evkaf mimarları tarafından yapılacak işin tespit edilerek tamiratın aceleyle getirilmeden birkaç seneye yayılarak yaptırılması ile eserlerin kurtarılması rica edilmiştir. (BCA, 30-10-0-0/213-445-10, 01.12.1931).

Zikredilen yazı üzerine tahmin edileceği üzere Başvekâlet koordinasyonu sağlamak üzere harekete geçmiş, 7 Aralık’ta, Milli Müdafaaya, Maarif Vekâletleri ile Vakıflar ve Konya Valiliğine bir kez daha yazı göndermiştir. Milli Müdafaaya gönderilen yazıda mezkûr iki yapının acilen tahliye edilmesi, Maarif Vekâletine gönderilen yazıda restorasyon planlaması yapılarak bildirilmesi, Vakıflara gönderilen yazıda ise yapıların tamiri için Maarif Vekâletine teknik ve ekonomik anlamda yardımcı olunmasını istenilmiştir. (BCA, 30-10-0-0/213-445-42-43-46-47-48, 07.12.1931). Konya Vilayetine de aynı tarihte bir telgraf çekilerek iki eserin tahliyesi hakkında Milli Müdafaaya yazı yazıldığı bildirilerek süratle boşaltılmalarının sağlanması talep edilmiştir. (BCA, 30-10-0-0/213-445-45, 07.12.1931).

Kronolojiyi takip ettiğimizde 9 Aralık 1931 tarihinde Sahip Ata Camii, içindeki askerî tıbbi malzemeye yer bulunarak tamamen tahliye edilmiş ve anaharı müze idaresi tarafından teslim alınmıştır. (E. Erol 2010: 40). Konya Valisi İzzet Bey, 10 Aralık’ta Başvekâlete çektiği telgraf ile durumu aktarmış, Alâeddin Camii ile ilgili ise aynı gün tahliyeye başlanacağını ancak bu camide ordunun pek ve çok mühim malzemesi mevcut olduğundan tamamıyla tahliyesinin zaman gerektireceğini bildirmiştir. Konya’da bu kadar malzemeyi istiap edecek bina mevcut olmadığından yakınan Valinin -muhtemelen askeriye’nin bulunduğu- “zaruri” çözüm önerisi olan Şerafettin Camii fikrinden de hoşnut olmadığı anlaşılmaktadır. Nitekim Vali İzzet Bey yine telgrafta bu caminin de mevcut malzemenin tamamını alamayacağından yakınarak esasında ordu tarafından askeri mühimmatın daimi suretle muhafazasını sağlamak için bir depo yapılması zaruretinden bahsetmiştir. Vali, telgrafını Başvekâletin Milli Müdafaaya bu yönde talimat vermesini isteyerek bitirmiştir. (BCA, 30-10-0-0/213-445-40-41, 10.12.1931). Burada zikredilmesi gereken önemli bir nokta ise Şerafettin Caminin anılan dönemde ibadete açık olmasıdır. (Vakit, 07.02.1932). Böylelikle askeriye’nin yalnızca mühimmatı önemseyerek eski eserin statüsü ile ilgilenmediği, Valiliğin ise ibadete de açık olan eski eserleri elinden geldiğince korumaya çalıştığı anlaşılmaktadır.

13 Aralık’ta Maarif Vekâleti, Başvekâlete verdiği kısa cevabında 1 Nisan tarihinde müsteşarlardan kurulan yüksek komisyonun aldığı karar doğrultusunda İl Özel İdarelerinin varidatından yüzde yarımının (%0,5) restorasyon işlerine tahsis edilmesi için 7 maddeden oluşan bir kanun taslağı hazırlandığını, çalışma-

nın bitmesinin ardından Başvekâlete sunulacağını bildirmiştir. Yazıda ana gündem olan yapıların tahliyesi, alınan tedbirler ve Konya Müzesinin durumu ile ilgili ise hiçbir değerlendirmede bulunulmamıştır. (BCA, 30-10-0-0/213-445-39, 13.12.1931). Aynı tarihte Milli Müdafaa Vekâletinin Cumhurbaşkanlığı Genel Sekreterliğine yazdığı yazı sayesinde ise pek çok yeni kararın alındığını öğrenebiliyoruz. Sahip Ata Camiinin tamamen tahliye edilerek müze memurlarına teslim edildiğini bildiren yazıda Alâeddin Caminin ise A – B – C olmak üzere üç bölüme ayrılarak “asar-ı atikalı” A kısmının tamamen boşaltılarak askeri malzemenin B ve C kısımlarına alınacağı bildirilmektedir. Zikredilen A kısmının B ve C kısımları ile hiçbir irtibatı kalmamak üzere iki taraftan bölme duvarları ile kapatılacağını bildiren müsteşar, ertesi günkü trenle Levazım Müdürünün Konya’ya gideceği ve gereken muameleyi başlatacağını aktarmaktadır. Metinde “bugünkü görüşmede mutabık kalındığı üzere” ifadesinden Cumhurbaşkanlığı Genel Sekreteri ve TTK Başkanı Tevfik Bıyıkhoğlu ile bir görüşme yapıldığı ve anlaşmaya varıldığı anlaşılmaktadır. (CBA 01005808-8, 13.12.1931; CBA 01005808-10, 16.12.1931).

Alınan bu kararın ertesi günü yani 14 Aralık 1931 tarihinde Konya Valisi İzzet Bey, Başvekâlete çok daha uzun ve karmaşık ikinci bir telgraf çekmiştir. Bu uzun telgrafın bir özelliği de içerisinde yer alan bahisler sayesinde dönemin eski eserleri koruma politikaları hakkında pek çok ilginç tespitle bulunabilmemizi sağlamasıdır. İzzet Bey ilk olarak Şerafettin Caminin askeri depo yapılmasından rutubetli olması ve Vakıfların “asar-ı atikadan” olduğunu bildirmesinden dolayı vazgeçildiğini aktarmaktadır. Devamında ise şehirde askeriyein eşyasını alabilecek Sultan Selim, Aziziye, Kapı Cami gibi camiler bulunmakla birlikte Sultan Selim’in “eski eser”, Aziziye’nin “küçük” olması²⁵ ile mevcut eşyanın ancak 1/4’ini dahi alamayacağı, Kapı Caminin ise cemaatinin çok ve ahşap olduğu için tahliyesine imkân olmadığını sıralaması gerçekten ilgi çekicidir. Böylelikle Valiliğin birkaç ay önce Cumhurbaşkanlığından verilen talimata uyarak eski eserlerden olan bir yapının depo olarak kullanılmamasını istediği söylenebilir. Ayrıca bir önceki telgrafta Şerafettin Camii bahsinde olduğu gibi halen ibadete açık olan bir caminin cemaati olduğundan dolayı kapatılmaması gerektiğinin açıkça vurgulanması da dikkate değer. Ancak hemen ardından adeta bir tenakuz olmak üzere hükümet dairesi civarındaki Hacı Hasan Caminin ise cemaati hiç olmadığı ve Alâeddin caminin mühimmat deposu olan A kısımdaki eşyanın 1/10’ni alabileceği bildirilir. Bu ifadelerden Vakıflar tarafından -bir cami depo yapılacaksa en azından cemaati olmayan- bu caminin önerilmiş olduğu düşünülebilir. Telgrafın devamında ise eğer Alâeddin Caminin tamamen tahliye edilmesi zaruriyeti varsa bu defa yeni inşa edilen ve henüz su, elektrik ve kalorifer tesisatının kurulamamasından dolayı boş durmakta olan hastane yapısının geçici olarak tahsis edilebileceğine işaret edilmiştir. Bu de-

²⁵ 1872-1876 yılları arasında inşa edilen Aziziye Camii bu yıllarda “eski eser” kabul edilmemektedir. Dönemin eski eser anlayışı için bkz. (A. Sıçrayık 2019: 9-13).

ğerlendirmenin ardından ise bambaşka bir düşünce paylaşılmaktadır: Buna göre Alâeddin caminin “mimari kıymeti olan ve olmayan” iki kısmı arasında birkaç gün zarfında tuğla ve tahta perde ile ayırım yapılacak ve eski eser olan kısımındaki eşya zikredilen Hacı Hasan Camine nakledilecek ve bu takdirde hastanenin de tahsisine lüzum kalmayacaktır. Bu fikir gerçekte Cumhurbaşkanlığı Genel Sekreterliği ile Milli Müdafaa Vekâletinin anlaştığı tahliye düşüncesine işaret etmektedir. Fakat uzun telgrafta bu fikrin ardından yine Alâeddin Caminin tamamının tahliyesi düşüncesine geri dönmüş, bu fikir kati suretle gerekli ise hastane binasının bu iş için kullanılmaması gayesiyle Milli Müdafaa Vekâletinin eşyasını muhafaza için Konya’da bir hangar yaptırmaktan başka çaresi olmadığı bir önceki telgrafta olduğu gibi tekrar zikredilir. Bu ifadenin hemen akabinde, Alâeddin Caminin bölümlere ayrılması uygun görüldüğü takdirde ise Vakıflar İdaresi Heyeti Fenniye Müdürü Vehbi Beyin Konya’ya gelmesine lüzum olduğu dile getirilir. Tarihi binaya yapılacak müdahale için teknik bir personelin istenmesi, Müze Müdürü Yusuf Akyurt’un fikri olmalıdır. Nitekim telgrafın sonunda Yusuf Bey’in sözleri tekrarlanırcasına müze idaresine teslim edilen Karatay, İnce Minareli ve Sahip Ata gibi eserlerin tamire muhtaç olduğu ve salâhiyetler bir mimar tarafından görülmesi ve keşifnamelerin o mimara yaptırılması lazım geldiği hatırlatılır. (BCA, 30-10-0-0/213-445-35-38, 14.12.1931). Böylelikle Vali Beyin Başvekâlete çektiği bu karışık telgrafta neredeyse tüm görüşlere yer verdiği söylenebilir.

15 Aralık 1931’de Milli Müdafaa Vekili Zekâi (Apaydın) Beyin imzası ile Başvekâlete gönderilen bir yazı sayesinde Alâeddin Caminde bu yıllarda 200 ton hacminde ve 200 milyon tutarında askerî malzeme olduğunu öğrenebilmekteyiz. Zekâi Bey zikredilen yazısında bu levazım eşyasını tahliye etmek üzere şehirde yer arandığını ancak yukarıda valinin de telgrafında belirttiği sorunlardan dolayı uygun bir mekân bulunamadığını haber vermektedir. Devamında Cumhurbaşkanlığı Genel Sekreteri Tevfik Bey ile yapılan müzakere neticesinde Alâeddin Caminin iç taksimatının bölünmesi konusunda anlaştıklarını bildirmektedir. Yazının sonunda ise kolorduya talimat göndermek için usulen Başvekâletin onayını istemektedir. (BCA, 30-10-0-0/213-445-34, 15.12.1931). Başvekâlet 16 Aralık’ta Alâeddin Cami için anlaşılan hususu Vakıflara iletirken cami içerisinde “asar-ı atikalı” kısmın tefrik edilebilmesi ve askeriyece tahliye edilen Sahip Ata, İnce Minareli gibi eski eserlerin tamirâtı konusunda tespitlerde bulunulması için ehil bir mimarı Konya’ya göndermesini istemiştir. (BCA, 30-10-0-0/213-445-7, 16.12.1931). Aynı gün Milli Müdafaa Vekâletine yazılan yazıda alınan kararın uygun görüldüğü ve Şerafettin Caminin askeri kullanıma alınmaması istenilirken Konya Valiliğine çekilen telgrafta ise meselelerin takip edilmesi istenilmiştir. (BCA, 30-10-0-0/213-445-8-9, 16.12.1931). Burada zikredilmesi gereken ilgi çekici bir husus da Başvekâletin hangar inşası konusunda Milli Müdafaa’dan hiçbir istekte bulunmamakla birlikte Konya Valiliğine çekilen telgrafta “Asar-ı Atika’dan olan Şerafettin Cami işgal edilmeyecektir” şeklinde

kesin bir ifadenin yer almasıdır. Yine 16 Aralık 1931 tarihinde Cumhurbaşkanlığı Genel Sekterliği tarafından Müze Müdürü Yusuf Beye gönderilen yazı da ise Sahip Ata Caminin tamamen boşaltıldığı, Alâeddin Camiinde ise ilişik krokide gösterildiği gibi şimdilik A bölümünün boşaltılacağı, B ve C kısımlarında ise askeri levazım eşyası korunacağı ancak bu bölümlerin de iyi muhafaza edilmesi için alakadarlara lazım gelen emirlerin verildiği bildirilerek, gerek Sahip Ata gerek Alâeddin Caminin teslim alınmasından sonra bilgi verilmesi istenilmiştir²⁶. (CBA 01005808-11, 16.12.1931; E. Erol 2010: 39). 17 Aralık’ta durum ve verilen talimatlar Başvekâlet tarafından Türk Tarihi Tetkik Cemiyeti Reisi sıfatı ile Tevfik Beye de bildirilmiştir. (BCA, 30-10-0-0/213-445-5-6, 15.12.1931).

Zikredilen yazışmaların ardından 19 Aralık tarihinde Yusuf Bey, Cumhurbaşkanlığına yazdığı bilgi yazısında Alâeddin Caminde orta kısmın boşaltıldığını, levazım konulacak kısımların merkezden ayrılması için bölme tahtalar yapılmaya başlandığını ve bu kısmi inşaat faaliyeti tamamlandıktan sonra eserin anahtarının müzece teslim alınacağını bildirmiştir. Ayrıca Ankara’dan görevli gelen Vakıflar personeli ile birlikte teslim alınan Sahip Ata ve Alâeddin Camilerini dolaşarak incelediğini ve bir tahribat bulunmadığını aktarmıştır. (E. Erol 2010: 40). Erdoğan Erol’un aktardığı tesellüm makbuzuna göre 22 Aralık tarihinde²⁷ Alâeddin Caminin minber, mihrap ve kubbeyi havi olan orta kısmı askeriyece tahliye edilmiş, içerisinde bulunan ağaçtan yapılmış minberi ile yeni tarzda yapılmış olan mihrabı hasarsız olarak teslim alınmıştır. Ancak bu tarihte de içerisindeki bölmelerin yapımı devam ettiğinden yapının anahtarı müzeye teslim edilememiştir. (E. Erol 2010: 40) Ertesi gün -23 Aralık 1931’de- Cumhurbaşkanlığından Yusuf Akyurt’a yazılan yazıda Sahip Ata ve Alâeddin Camilerinin tahliyeleri ile birlikte lüzum görülen tamiratın yaptırılması için Vilayet ile Vakıflar bütçesinden 2.250 lira aktarıldığı ve yapılacak tamiratın tespit ve icrası için Vakıflardan mimar gönderileceği Başvekâletten alınan yazıya atıf yapılarak bildirilmiştir. (CBA 01010024-2 23.12.1931). Konya Müzesi Müdürü Yusuf Bey, devletin en üst mertebesi ile yaptığı onlarca yazışmaya, Türk Tarih Kurumu Başkanına eski eserlerin durumunu milliyetçi ve korumacı bir yüzle izah etmesine rağmen Alâeddin Cami’nin tamamının askeri işgal altından kurtaramaması ve hacimli bir restorasyon bütçesi sağlayamaması dolayısıyla rahatsızlık duymuş olacak ki 24 Aralık tarihinde Cumhurbaşkanlığına yazdığı bilgilendirme yazısında önceki yazılarına binaen daha kuru bir dil ile yalnızca yukarıda zikredilen ve tutanakla kayda alınan durumu izah etmiş, başka bir detaya girmemiştir. (CBA 01010024-2 24.12.1931). (Belge 5).

²⁶ Bahsedilen kroki elimizde bulunmamaktadır.

²⁷ Erol, burada muhtemelen baskı hatası olarak 22 Kasım tarihini vermektedir.

erbabı için her zaman bütün olarak görülmeye açık bulundurulması gerekliliğinden bahsedilmiştir. Yine aynı maddede komisyon, eserin “mimari kıymeti olan” veya “olmayan” gibi bir tanımlama usulü ile ikiye ayıramayacağından caminin tamamen tahliye edilerek korumaya aldırılmasının katiyetle zaruri olduğunu vurgulamıştır. 2. maddede ise yalnızca Sahip Ata Caminin 9 Aralık’ta tahliye edildiği bir kez daha hatırlatılmıştır. (BCA, 30-10-0-0/213-445-4, tarihsiz). (Ek 2). Bu belge Yusuf Bey’in Alâeddin Cami’ni korumaya yönelik çabalarına dair elimizdeki son belge olup alınan bu komisyon kararı üzerine Maarif Vekâleti’nin ne gibi bir girişimde bulunduğu dair bir bilgimiz bulunmamaktadır. Fakat bu komisyon raporunun hemen arkasından Maarif Vekili Esat Beyin 15 Ocak 1932’de Konya’ya teftiş seyahatine gitmesi oldukça ilginçtir. Ziyaret hakkında gazetelerde okullar ile ilgili bazı teftiş haberleri bulunmakla birlikte eski eserler hakkında herhangi bir bahis yer almamaktadır. (Milliyet, 16.01.1932). Fakat makale boyunca ele alındığı üzere “iyi bir idareci” olan Müdür Yusuf Bey’in Konya’ya gelen Bakan ile görüşüp durumu arz etmemesi düşünülemez. Fakat elimizdeki belgesizlik hali dolayısıyla Maarif Vekâletinin bundan sonra ne gibi bir adım attığını tespit edemiyoruz.

Kronolojiyi takip ettiğimizde üst komisyonun diğer ortağı Vakıflar Umum Müdürlüğü, 21 Ocak 1932’de yazdığı yazıyla raporu Başvekâlete bildirmiştir. Her ne kadar Genel Müdür, yazıda komisyonun icra ettiği tetkikat neticesinde caminin ikiye bölünmesinin mümkün ve muvafık olamayacağına karar verildiğinden bahsetse de kendisi bir rica, istek yahut yorumda bulunmamıştır. Yazı yalnızca raporun “gereken makam” olan Milli Müdafaa Vekâletine tebliğ edilmesi “devletlerinizin seçeneğidir” denilerek bitirilmiştir. Yine bu yazıda Vakıflar Mimarı Salim Bey tarafından yeni teslim alınan eserler için tetkik ve keşifler hazırlanmakta olduğu da aktarılmıştır. (BCA, 30-10-0-0/213-445-3, 21.01.1932). Fakat bu yazı İsmet Paşa’ya hemen takdim edilmemiş muhtemelen Başbakan Ankara’da olmadığından üzerine düşülen nottan öğrendiğimize göre ancak 16 Şubat’ta sunulmuştur. Konuyla ilgili elimizde tespit edebildiğimiz son belge İsmet Paşa’nın bu yazı üzerine 22 Şubat 1932 tarihinde Milli Müdafaa Vekâletine yazdırdığı bir talimat yazısının taslağıdır. Yusuf Akyurt’un girişimi ile kurulan üst komisyon tarafından hazırlanan raporun ekte gönderildiği söylenen yazıda bu rapora nazaran Alâeddin Caminin bir bütün olarak muhafazası zaruri olduğundan en hızlı şekilde tahliye edilerek neticeden malumat verilmesi istenilmiştir. (BCA, 30-10-0-0/213-445-2, 22.02.1932).

Bu son yazışmanın ardından ne gibi gelişmeler olduğunu tespit edememekle birlikte Konya Alâeddin Cami’nin II. Dünya Savaşı sonlarına kadar askeri depo olarak kullanıldığı bilinmektedir. (R. Aydın 2014: 41). Böylelikle Atatürk’ün isteği ve Başbakanlığın talimatlarına rağmen Konya Alâeddin Cami’nin askerî kullanımdan kurtarılamadığı görülmektedir. Bilindiği üzere bu yıllarda tarihi yapıların askerî maksatlarla kullanımı sıkça görülen bir uygulamadır. Osmanlı’nın son döneminden itibaren pek çok tarihi bina hazır yapı sto-

ğu olarak görülerek askerî depolara dönüştürülmüştür. Öyle ki bazı tarihi yapılara Balkan Harbi sırasında el konulmuş, askerî amaçlarla kullanım II. Dünya Savaşı'nın sonlarına kadar sürmüştür. Örneğin klasik dönem yapısı olan Çatalca'da Ali Paşa Camii, Balkan Harbinde hasara uğramış, daha sonra ayakta kalan kısmı tamir edilerek ordunun kullanımına tahsis edilmiş ve 1962 yılına kadar askerî amaçlarla kullanılmıştır. (R. E. Koçu 1971: 3774-75). 1930'lu yıllarda Selçuklu devrinin anıt eseri olan Alâeddin Cami'nin mühimmat deposu olmaktan kurtarılması için yeni depolar inşa edilmesinin ekonomik açıdan çok maliyetli bir iş olmadığı düşünülebilir. Fakat yukarıda bahsedildiği üzere Maarif Vekâletinin aynı yıl yazdığı bir yazıda Atatürk'ün talimatına rağmen Avrupa'ya arkeoloji tahsiline iki öğrenci gönderecek mali imkân bulunmadığını bildirmesi ve Konya'da yeni yapılan hastane binasını dahi askeriye tahsis etme fikri düşünüldüğünde ekonomik şartlar daha anlaşılabilir bir hal alabilir. Fakat yine de bu durumun temelinde mali imkânlardan ziyade bu yıllardaki koruma bilinç eksikliğinin ve “askerî hassasiyetlerin” yattığı açıktır. Keza Alâeddin Cami'nin uzun yıllar boyunca böylesine bir tehlike altında bırakılması tek örnek olmayıp benzer bir durum da Topkapı Sarayı'nda çok daha uzun sürelerce yaşanmıştır. Sarayın Marmara Denizi tarafındaki Gülhane Bahçelerine Sultan Abdülaziz döneminde yaptırılan top, fişek gibi askerî mühimmatın depolandığı ambarlar sarayın yerleştiği sahayı önemli bir hedef haline getirmiştir.²⁸ (A. Sıçrayık 2019: 62). Fakat bu askerî depoların boşaltılıp sarayın Gülhane Bahçesinin Kültür ve Turizm Bakanlığına devredilmesi ancak 2012 yılında gerçekleşebilmiştir.

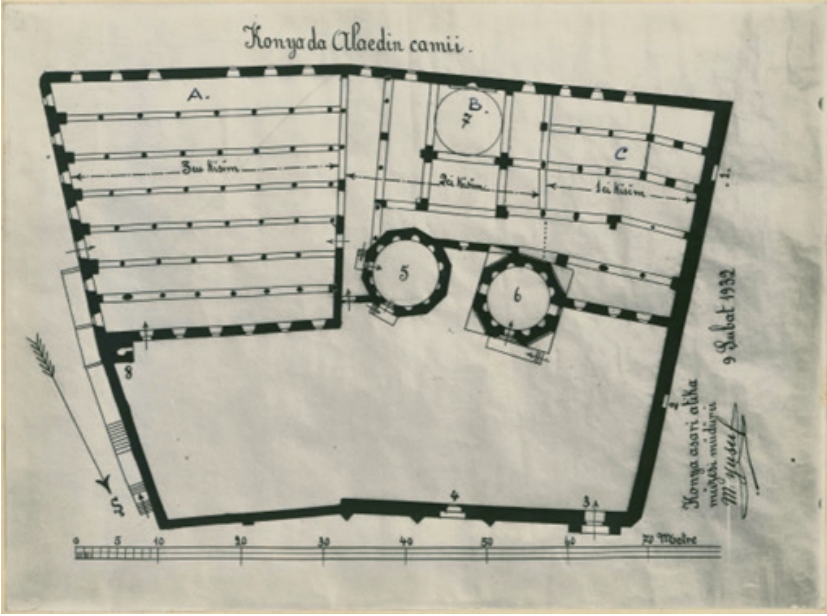
Şüphesiz burada zikredilmesi gereken mühim bir nokta da devletin en üst mertebesinde olan ve ayrıca kendi zamanında bile mukaddes bir değer olarak görülen Atatürk'ün yazılı taleplerine rağmen tüm isteklerinin yerine getirilemeyip askeriye işgali altında bulunan eserlerin tamamının tahliye edilememesidir. Zikredildiği üzere bu durumu “askerî hassasiyetlere” bağlamamız mümkündür. Nitekim Atatürk döneminde sonraki yıllarda da benzer hamleler yapılmış ancak yine Askeriye tarafından durdurulmuştur. Örneğin 10 Nisan 1936'da Başvekâlet tarafından yayımlanan bir genelge ile Vakıflar Umum Müdürlüğü'nün muvafakati alınmadıkça hiçbir cami, mescit ve vakfa ait diğer binaların Vakıflardan izin alınmadıkça hiçbir kurum tarafından işgal edilemeyeceği ve yıktırılamayacağı tebliğ edilmiştir. Fakat bu yazının üzerinden geçen altı ayın ardından 26 Eylül 1936'da Milli Müdafaa Vekili Kazım Özalp, Başvekil İsmet İnönü'ye yazdığı resmi yazı ile askeri garnizonların her yerde olmamasından ve bunları inşa etmeye bütçenin de yeterli gelmemesinden ötürü, camii, mescit ve medrese gibi binaların askerî amaçla kullanıldığını ve yeni bina yapılmadıkça da bu binaların boşaltılmasına imkân bulunmadığını bildirmiştir. Aynı yazıda Başvekâletin ya-

²⁸ Keza Sultan VI. Mehmed Vahideddin'in Topkapı Sarayı'nda tahta çıkmasından birkaç gün sonra, 9 Temmuz 1918 günü İstanbul'a gelen beş düşman tayyaresi, uçaksavarların şiddetli ateşine rağmen Gülhane Parkı'na birkaç bomba atmıştır. Bk. (S. Beyoğlu 1998: 27).

yımladığı genelgeden sonra pek çok vali ve kaymakamın genelgeyi öne sürerek tarihî kıymeti olsun, olmasın ne kadar camii ve mescit varsa hemen hepsinin boşaltılmasını talep ettiklerini aktararak, bunun asla mümkün olmadığını bildirmiştir. (BCA, 30-10-0-0/192-316-2-3, 26.09.1936).

Yukarıda zikredilen yaklaşım, konumuzu teşkil eden Atatürk’ün 1931 yılında Başvekâlete yazdığı belgenin sonunda yer alan “evvela asker işgali altında bulunanların tahliyesinin” ifadesinin, ilk yayını olan Tarihi Abide ve Eserlerimizi Korumağa Mecburuz (1933) kitabından neden çıkarılarak sansür edildiğine dair bir cevap niteliğindedir.

Yazışmalardan da anlaşılacağı üzere eski eserlerin idaresinin dağınık olması, yasal boşluklar, koruma ve restorasyon konusunda yetkili tek bir kurumun bulunmaması, vakıf gelirlerinin genel bütçeye aktarılması ile ortaya çıkan mali problemler, bilinç ile uzman eksikliği bu dönemdeki eski eserleri koruma politikalarımıza yön veren temel maddeler olmuştur. Ayrıca örnekleri ile görüldüğü üzere askerî kullanımlardan kurtarılan eski eserlere restorasyon yahut basit koruma önlemleri uygulanması bir yana bekçi dahi verilememiştir. Bu bakımsızlık ve sahipsizlik hali belki de hırsızlık dahil olmak üzere daha büyük tahriplere yol açılmıştır. Fakat tüm bu olumsuz durumlara rağmen konuya ciddiyetle yaklaşan Konya Müzesi Müdürü Yusuf Akyurt makale boyunca zikredilen önemli adımların atılmasında en büyük rol sahibi olmuştur. Yusuf Bey’in bir müze müdürü olarak devlet büyükleri karşısında çekingen durmayarak sadece yapılan olumlu faaliyetlerden/başarılardan bahsetmek yerine müzenin ve şehrin eski eserleri ile ilgili sorunlarından bahsetmesi, Gazi’nin de eski eserlere meraklı bir idareci olarak bu konuyla ilgilenmesi karşılığında ikili arasında tarihimizde pek fazla örneği olmayan bir iletişim kapısının açılmasına yol açmıştır. Yusuf Bey’in bu tarihten sonra da canhıraş bir biçimde Konya’daki eski eserlere sahip çıkma çabasını bir kopyasını Cumhurbaşkanlığına gönderdiği evrakından tespit edebiliyoruz.

Fotoğraf 11. Yusuf Akyurt'un 9 Şubat 1932 Tarihli Alâeddin Camii Planı. (Salt Araştırma Arşivi, TASUDOC0194).

Akyurt'un bu konu özelinde son tespit edebildiğimiz çalışmaları 6 Şubat 1932'de Konya İnce Minare ve Karatay Medresesi'nin 9 Şubat'ta ise Alâeddin Cami'nin planlarını çizmesidir. (Fotoğraf 11). Müzecilik ve koruma politikalarımız açısından bugüne kadar ciddi bir şekilde ele alınmamış olan Atatürk'ün 1931 yılındaki bu girişiminden sonra Konya Alâeddin Cami'nin ibadete açıldığı tarih olan 1952 yılına kadar ne gibi faaliyet ve girişimlerde bulunduğu ayrıca bir araştırmanın konusudur. Bu çerçevede son sözü yine Yusuf Akyurt'a bırakarak bitirmeyi uygun görüyoruz: "Tahsisatsızlık ve mercisizlik yüzünden yine senelerce muhaberat[yazışmalar] ile vakit geçirilir ise hiçbir şey yapılamaz ve Avrupalıların propagandalarından kurtulmak kabil olamaz." (CBA, 01005808-5, 21.06.1931).

Kaynakça

Arşivler

Boğaziçi Üniversitesi Arşiv ve Dokümantasyon Merkezi Dijital Arşivi-Aziz Ogan Koleksiyonu

OGNIZM0300201, 05.06.1929

OGNIST0100110, 26.04.1931

Cumhurbaşkanlığı Arşivi

CBA, 590576, 05.03.1931

CBA, 01005808, 05.03.1931

CBA, 590121, 22.03.1931

CBA, 01005808-1, 06.05.1931

CBA, 01005808-4, 09.05.1931

CBA, 01005808-5, 21.06.1931

CBA, 608520, 15.07.1931

CBA, 01005808-6, 16.11.1931

CBA, 589993, 26.11.1931

CBA, 01005808-7, 26.11.1931

CBA, 01005808-8, 13.12.1931

CBA, 01005808-10, 16.12.1931

CBA 01005808-11, 16.12.1931

CBA, 01010024-2 23.12.1931

CBA, 01010024-2 24.12.1931

Devlet Arşivleri Başkanlığı Cumhuriyet Arşivi

BCA, 30-10-0-0/213-445-12, 22.03.1931.

BCA, 30-10-0-0/213-445-31, 29.03.1931.

BCA, 30-10-0-0/213-445-30, 31.03.1931

BCA, 30-18-01-02/19-22-7, 01.04.1931.

BCA, 30-10-0-0/213-445-28, 13.04.1931

BCA, 30-10-0-0/213-445-29, 25.04.1931

BCA, 30-10-0-0/213-445-27, 26.04.1931

BCA, 30-10-0-0/213-445-26, 12.05.1931

BCA, 30-10-0-0/213-445-25, 13.05.1931

BCA, 30-10-0-0/213-445-22, 21.05.1931

BCA, 30-10-0-0/213-445-21, 29.07.1931

BCA, 30-10-0-0/213-445-18-20, 30.07.1931

BCA, 30-10-0-0/213-445-15-16-17, 03.08.1931

BCA, 30-10-0-0/213-445-10, 01.12.1931

BCA, 30-10-0-0/213-445-42-43-46-47-48, 07.12.1931

BCA, 30-10-0-0/213-445-45, 07.12.1931

BCA, 30-10-0-0/213-445-40-41, 10.12.1931

BCA, 30-10-0-0/213-445-39, 13.12.1931

BCA, 30-10-0-0/213-445-35-38, 14.12.1931

BCA, 30-10-0-0/213-445-34, 15.12.1931

BCA, 30-10-0-0/213-445-5-6, 15.12.1931

BCA, 30-10-0-0/213-445-7, 16.12.1931

BCA, 30-10-0-0/213-445-8-9, 16.12.1931

BCA, 30-10-0-0/213-445-3, 21.01.1932

BCA, 30-10-0-0/213-445-2, 22.02.1932

BCA, 30-10-0-0/213-445-11-12-13, tarihsiz

BCA, 30-10-0-0/213-445-4, tarihsiz

Fransa Kültür Bakanlığı Albert Gabriel Fotoğraf Arşivi

AG20K002462

AG20K002468

AG20K002470

AG20K003269

Salt Araştırma Arşivi

AHKONAL001005

TASUDOC0194

TASUDOC0220005

Gazete Koleksiyonları

Vakit, 17.07.1929

Cumhuriyet, 27.02.1931

Milliyet, 27.02.1931

Vakit, 27.02.1931

Hâkimiyet-i Milliye, 28.02.1931

Yeni Gün 28.02.1931

Akşam, 03.03.1931

Milliyet, 23.03.1931

Vakit, 10.01.1932

Akşam 14.01.1932

Milliyet, 16.01.1932

Vakit, 07.02.1932

Milliyet, 18.09.1933

Tan, 19.05.1936

Araştırma Eserler

[Eldem, Halil Ethem] (1933), “Tarihi Abide ve Eserlerimizi Korumağa Mecbuz”, İstanbul: Devlet Matbaası.

Arsan, Nimet-Sadi Borak-Utku Kocatürk (2006), Atatürk’ün Tamim, Telgraf ve

Beyannameleri IV, Ankara: Atatürk Araştırma Merkezi.

Atatürk’ün Not Defterleri XXII, (2009), yay. haz. İskender Özbay, Zekeriya Türkmen, Z. Gülru Çelen, İbrahim Kılıç, Dilek Çavuş, Ankara: Genelkurmay Başkanlığı Genelkurmay Askeri Tarih ve Stratejik Etüt Başkanlığı.

Aydın, Remzi (2014), “Konya Alâeddin Camisi’nin Korunmasına Yönelik Girişimler (1889-1897)”, Turkish Studies - Türkoloji Araştırmaları: International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic 10, s. 33-60.

Beyoğlu, Süleyman, “Topkapı Sarayı Bombalanacaktı!..”, Tarih ve Medeniyet Dergisi, S. 54 1998

Can, Nurettin (1948), Eski Eserler ve Müzeler ile İlgili Kanun Nizamname ve Emirler, Ankara: Milli Eğitim Basımevi.

Erol, Erdoğan (2010), Mevlânâ Müzesi’nin Kurucu Müdürü M. Yusuf Akyurt, Ankara: Plaka Matbaacılık.

Erol, Erdoğan, (2002), “Mevlânâ Müzesi Bahçesindeki Mezarlar Neden Kaldırılmıştı?”, X. Milli Mevlana Kongresi, Konya, I, s. 79-95.

Fotoğraflarla Geçmişte Konya (1996), yay. haz. Haşim Karpuz, Konya: Konya Büyükşehir Belediyesi Kültür Müdürlüğü Yayınları.

İnan, Afet (1947), “Türk Tarih Kurumu’nun Kuruluşuna Dair”, Belleten 42, s. 173-179.

Karaduman, Hüseyin (2005), “Belgelerle Konya Mevlânâ Müzesi’nin Kuruluşu” Vakıflar Dergisi 29, s. 135-162.

Kaya, Sevinç, Gülsen- Ayşe Fazlıoğlu (2004), “Müzecilik Tarihinde Önemli Bir İsim: Mehmet Yusuf Akyurt ve Dolmabahçe Sarayı’nda Bir Sergi”, Milli Saraylar: Sanat – Tarih – Mimarlık Dergisi 2, s. 57-72.

Kayseri, İhsan (1981), Atatürk ve Konya, Konya: Dağarcık Basımevi.

Koçu, Reşat Ekrem, (1971), “Çatalca’da Ali Paşa Cami”, İstanbul Ansiklopedisi 7, s. 3774-75.

Önder, Mehmet (1989), “Atatürk ve Müzeler”, Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi VI, 16, s. 63-74.

Önder, Mehmet (1989), Atatürk Konya’da, Ankara: Atatürk Araştırma Merkezi.

Önder, Mehmet (1993), “Son Yüzyıl İçerisinde Konya’da Yıkılan Selçuklu Eserleri”, Prof. Dr. Yılmaz Önge Armağanı, s. 169-178.

Önder, Mehmet (29 Ekim 1966), “Atatürk ve Müzeler”, Halkevleri Dergisi 1, s. 13.

Öz, Tahsin (1988). “Atatürk ve Türk Sanatları”, Belleten 204, s.1119-1132.

Sıçrayık, Anılcan - Fatma Nalan Türkmen (Ekim 2023) “Gazi Mustafa Kemal Atatürk ve Türk Sanatı Tarihi: Tetkik Gezileri Ve Eser İncelemeleri”. Marmara Türki-

yat Araştırmaları Dergisi 10 Cumhuriyet'in 100. Yılı Özel Sayısı, s. 168-202

Sıçrayık, Anılcan (2019), "İstanbul'da Eski Eser Tahribi (1908-1938)", Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi.

Sıçrayık, Anılcan-Nalan Türkmen (2022), "Gazi Mustafa Kemal Atatürk ve Türk Sanatı Tarihi: Teorik Çalışmaları ve Araştırmacılarla Temasları", Marmara Türkiyat Araştırmaları Dergisi 9, s. 329-364.

Türkiye İstatistik Umum Müdürlüğü (TCBİUM) (1929), Teşrinievvel 1927 Umumi Nüfus Tahriri, Ankara: İstatistik Umum Müdürlüğü.

01005808-4

T. C.
Maarif Vekâleti
KONYA
Asarî Atika Müzesi
MÜDÜRLÜĞÜ

Merbut
I

KONYA
9 - 5 - 1931

Hâlisî:
Konya'daki esarî atikaların esaslı tamirine
başlanıncaya kadar sathî olarak tamirleri
işin keşif raporu.

Sureti

Nº U. 918
H. 62

Kenya'da mevcut ve müstacelen tamiri elzem esarî atikaya
ait listedir

I	Lira	Sahipata	Tasnif ve Tahrir
1	1000		Bu abidei nefise tesviyei tarik delayısıyla etrafı yükselerek bir dereceye kadar münhat bir hale gelmiş olmasıyla yağmur - yağdıka sular hucum ederek temellere kadar nüfuz etmekte - olduğundan etrafına zeminden bir metre yüksek divar çevirmek ve üzerine parmaklık koymak ve bu suretle haricle irtibatını kesmek .
2	2000		İnce minare Pek yüksek bir kıymeti sınıyısı ve atikyesi - olan bu abidenin kubbesinin metanetini temin için istinat - divarı olarak kendi temelleri üzerine divar inşası ve etrafının tahiri ile dairnemadar divar içine alınarak hüsnü muhafazası ve adı olan çürümüş kapısının yeniden imali .
3	200		Sırçalı medrese : Kapı kemerlerinin istinat ettiği tuğla - ve taşdan yapılmış olan ayakların taban kısımları incelmış ve kısmen kırılmış olduğundan kemerlerin muhafazası için takviyesi .
4	900		Alâeddin küşkü bakiyesi : Şimdilik halile temini muhafazası - için her iki taraftan istinat duvarları arasına alınması ve üstünün bu duvarlara istinat edecek bir çatı ile örtülmesi .
5	1500		Karatay Şimdilik harici bir kısım duvarının inşası .
6	200		Hasbey darulhuffası . Methal kısmının basamaklarının ve kapısının müzeye nakliyle yeniden kapı inşası ve dahil duvarlarının tamiri .
7	1000		Alâeddin emii Yağmur akıntılarından dahilini kurtarmak için üzerine eski şeklini bezmemak üzere gerek ferfi (Bu gerek her sene teccit edilmek lâzımdır).
8			Karamanda Nefise sultan Mederesesi BU medrese pek nefis bir eserdir . Binaberin değrudan değruya tamiri ve bunun için de ayrıca ve esaslı bir keşif yapılması lâzımdır . bu itibar ile kat'î bir şey söylenilemeyeceğinden şimdilik bütün bütün harabiden kurtarılması için verilecek tahsüsatı göre tamiri düğünülecektir .
	6800	Yekun	
	200		(Masarifi Gayri melhusa için)
	7000		Nakl olunmuştur .

CUMHURBAŞKANLIĞI ARŞİVİ Dosya No. : _____ Defter No. : _____ Sicil No. : _____	Merbut I
--	---------------------------

Ek 1. 9 Mayıs 1931 tarihinde, Maarif Vekâleti tarafından teslim alınan binalar hakkında istenilen mütalaaları içeren bir keşif raporu 2. sayfası (CBA, 01005808-4, 09.05.1931).

01005808-5

T. C.
Maarif Vekâleti
KONYA
Asari Atika Müzesi
MÜDÜRLÜĞÜ

KONYA
— — 193
Hâlîsa:

N^o U. _____
H. _____

Lira
7000 Nakli yekun .

Yekarıda gösterilen mebalîğ bu binaların esaslı surette tamirleri için değil, tahripkâr ellerden kurtarmak için mümkün mertebe meremmet edilmeleri maksadını temin içindir . bunların esaslı surette tamirleri için evvela mütehasıs bir heyet tarafından yapılacak - tamiratın hututu esasıye ve müteferriası tesbit edilmeli ve hiç bir kimsenin müdahalesine meydan vermiyecek gekilde kat'i bir tamir prejesi yapılmalıdır . tamiratın da münakama suretile değil, mesul ve - mütehasıs bir mimarın bu prejeyi tatbik etmesi suretile ancak emanen yapılabileceği ve aksi takdirde sarf edilecek mebalîğ heba olmakla beraber nachıl ellerin müdahaleleriyle eserlerin kıymeti tarihiye ve mimariyesine de hâlel getirileceği kanaatinde bulunduğumuzu arz - eyleriz .

Müse müdürü Kenya asari atika muhipleri Maarif emaneti mimarı
cemiyeti reisi

M. Yusuf Ferit İhsan

asli gibidir

M. Yusuf

T.C. KONYA MAARİF VEKÂLETİ MÜDÜRLÜĞÜ

75

A	IV - 3
D	51
F	11 - 5

CUMHURBAŞKANLIĞI ARŞIVI
Yaz. No. :
Giz. No. :
Tutak. No. :

Merbut I rin mabadi

Ek 1. 9 Mayıs 1931 tarihinde, Maarif Vekâleti tarafından teslim alınan binalar hakkında istenilen mütalaaları içeren bir keşif raporu 1. sayfası (CBA, 01005808-4, 09.05.1931).

T. C. EVKAF
UMUM MÜDÜRLÜĞÜ
Müdürlüğü

KONYA

Hulâsa

Konyada Alâettin camii hakkında rapor suretidir .

Mearif Vekâleti Mûfettişlerinden Ali Rıza Beyin riyasetinde - toplanan ve azası Konya Asarı etika Mûzesi Mûdûrû Yusuf , Mearif ve - kâleti miymarı Saffet , Evkaf Mûdûriyeti Umumiyesi Mimarî Salim ve - Konya asarı etika muhipleri cemiyeti kâtibi umumiisi Mesut beylerden - tevrakkül eden Komisyonumuz 5/1/1932 tarihine mûsedif Salı günü Konya - daki Alâettin camiini mahallinde tetkik etmiş ve işbu camile Sahipata camii hakkında aşağıdaki karar ve kanaate vasıl olmuştur .

I - Selçukî devrinin miymarî , bediî ve tarihî bir çok menela - rını taşıyan eski ebidelerimizden Alâettin camii , muhtelif zamanlar - da yapılan aksamiyle plan , tarzı inşa noktai nazarından bir küll teg - kil etmekte ve erbabi tetkik ve tettebbu için her zaman heyeti umumi - yesiyle mutaleaya açık bulundurulması lüzumu bedihi bulunmakta ve bi - naberin bu noktai nazardan bu eserin miymarî kıymeti haiz ve gayri ha - iz yerlere tefrikine işken görülmemekte olduğundan caminin tamamen - tehliyesiyle emniyet ve muhafaza altına aldirılmasına lüzumu kat'î - vardır .

2 - Sahipata camininin 9/12/1931 tarihinde tehliye edilmiş bu - lunduğu Konya Mûzesi Mûdûrlüğü'nün dosyasından anlaşılmıştır . İşbu - rapor üç nüsha olarak yazılmıştır .

Aslina mutabıktır .

İlâmi *Reis*

030	10			213	445	12
-----	----	--	--	-----	-----	----

3

Ek 2. Alâeddin Camii'nin askeri kullanımı hakkında kurulan üst komisyonun 5 Ocak 1932 tarihinde yaptığı incelemeye binaen verdiği raporun Vakıflardaki kopyası. (BCA, 30-10-0-0/213-

445-4, tarihsiz)